

ISSN 2083-1706

Centrum
Badania Opinii
Społecznej

OPINIE I DIAGNOZY NR 34

Polacy o źródłach energii, polityce energetycznej i stanie środowiska

Pod redakcją

Magdaleny Gwiazdy i Pawła Ruszkowskiego

WARSZAWA 2016

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

Redakcja

Iza Kaczorowska

Skład i łamanie

Grzegorz Łaganowski

Copyright © by CBOS, Warszawa 2016

Wszelkie prawa zastrzeżone

PUBLIKACJA BEZPŁATNA

SPIS TREŚCI

Mirosława GRABOWSKA	
Wprowadzenie.....	5
Paweł RUSZKOWSKI	
Energetyka a opinia publiczna.....	8
Magdalena GWIAZDA	
Ocena źródeł pozyskiwania energii.....	11
Strategie rozwoju elektroenergetyki.....	12
Stosunek do budowy elektrowni jądrowej.....	14
Ekologia w energetyce – deklaracje i postawy.....	15
Energetyka obywatelska.....	18
Oszczędzanie energii.....	21
Barbara BADORA	
Zmiany klimatu na tle innych współczesnych zjawisk i zagrożeń cywilizacyjnych.....	25
Źródła energii / metody produkcji energii a emisja dwutlenku węgla.....	27
Michał FELIKSIĄK	
Stan środowiska.....	31
Zmiany klimatu.....	33
Aneks.....	39
Wybrane komunikaty CBOS dotyczące energetyki i środowiska naturalnego.....	66

Mirosława Grabowska

WPROWADZENIE

Do rąk Czytelników oddajemy kolejny numer naszej serii „Opinie i Diagnozy” – poświęcony, najogólniej rzecz ujmując, kwestiom energetycznym i ekologicznym w świadomości społecznej.

Jest to publikacja z kilku względów szczególna.

Po pierwsze, powstała w wyniku współpracy CBOS z Collegium Civitas i reprezentującym tę uczelnię prof. Pawłem Ruskowskim, autorem otwierającego to opracowanie résumé *Energetyka a opinia publiczna*.

Po drugie, mamy ambicje dotarcia z tą pracą do środowisk eksperckich i decyzyjnych w tych kwestiach. Przedstawiamy im zwięzłą i treściwą diagnozę stanu świadomości energetycznej i ekologicznej społeczeństwa polskiego. Pokazujemy – gdy pozwalają na to nasze dane – zmiany społecznej świadomości w zakresie interesujących nas tu kwestii.

Po trzecie, tym razem publikacja z naszej serii jest krótsza – może być krótsza, ponieważ skierowana jest do specjalistów – i dzięki temu może mieć inny, poręczniejszy format.

Należy podkreślić, że charakterem tego opracowania nie odbiegamy istotnie od naszej dotychczasowej aktywności badawczej. CBOS niemal od początku swej działalności dużo uwagi poświęcał problemom świadomości energetycznej i ekologicznej społeczeństwa polskiego, a w tym zakresie zarówno kwestiom ogólnym, jak i bardziej szczegółowym – jak np. konkretne źródła energii czy ochrona parków narodowych i Doliny Rospudy.

CBOS pytał o te kwestie już w roku 1988 i 1989 – chodziło wtedy o stosunek do budowy elektrowni atomowych, a w roku 1989 także o budowę takiej elektrowni w Żarnowcu (oba komunikaty były tak samo zatytułowane: *Za czy przeciw elektrowniom atomowym?*). Do tematu powracaliśmy potem wielokrotnie, w rytmie planów budowy takiej elektrowni w Polsce i protestów z tym związanych. Ostatnio o stosunek do elektrowni atomowych zapytaliśmy na potrzeby niniejszego opracowania.

Odkrycie złóż gazu łupkowego w Polsce wzbudziło wielkie zainteresowanie i nadzieje. Badaliśmy tę kwestię wielokrotnie: po raz pierwszy w roku 2011 (*Wydobywać? Polacy o gazie łupkowym*), potem w roku 2013 (*Polacy o energetyce jądrowej i gazie łupkowym oraz Społeczny stosunek do gazu łupkowego*) i w 2015 roku (*Kierunki rozwoju energetyki w Polsce. Opinie o źródłach energii i ich wykorzystaniu*), a ostatnio przygotowując obecne opracowanie.

Od pierwszej połowy lat 90. badaliśmy świadomość ekologiczną społeczeństwa polskiego (*Opinia publiczna o stanie środowiska naturalnego Polski z 1992 roku i Ochrona środowiska naturalnego – problem bliski czy daleki?* z 1993 roku). Pytaliśmy też, bardziej szczegółowo, o ochronę środowiska naturalnego (*Polacy o parkach narodowych z 2000 roku*), w tym np. o stosunek do zmiany zasięgu parków narodowych czy do wycięcia lasów w parkach narodowych, i o ochronę Doliny Rospudy (*Droga przez Dolinę Rospudy. Postawy wobec modernizacji i środowiska naturalnego z 2007 roku*). I bardziej konkretnie – o proekologiczne zachowania samych badanych, takie jak np. oszczędzanie wody i energii elektrycznej czy segregowanie odpadów domowych (*Zachowania proekologiczne Polaków z 2011 roku*).

CBOS zrealizował także wiele innych badań na te tematy, zleconych m.in. przez Ambasadę Brytyjską, Greenpeace, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Instytut Transportu Samochodowego, Ministerstwo Gospodarki, a także Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Na podstawie tych raportów można by napisać historię przemian świadomości energetycznej i ekologicznej społeczeństwa polskiego, obejmującą ważne w tym kontekście tematy i istotne wydarzenia. Jednak celem naszej obecnej publikacji jest nie tyle rekonstruowanie tej historii, ile diagnoza obecnego stanu świadomości społecznej – oczywiście zawsze, na ile jest to możliwe, przy wykorzystaniu porównań obrazujących zmiany w czasie.

Można by sądzić, że są to problemy wyłącznie dla specjalistów. Wydaje się jednak – wbrew takim obawom – że Polacy interesują się tymi tematami i mają swoje zdanie. W społecznej świadomości jest miejsce zarówno na problemy ogólniejsze, dotyczące np. preferencji w kwestii rozwoju i wykorzystywania różnych źródeł energii w Polsce czy polityki klimatycznej, jak i na kwestie bardziej szczegółowe i zarazem konkretne.

Co więcej, opinie społeczeństwa, to, jak postrzega ono polską energetykę i jej wpływ na środowisko naturalne, jakie preferuje strategie jej rozwoju, nie pozostaje bez szerszego znaczenia. Może bowiem wspierać decyzje podejmowane w tej sferze i z nimi współbrzmieć lub przeciwnie – być wobec nich w opozycji. W prze-

szłości władze doświadczyły już działań, które blokowały inwestycje energetyczne (by wspomnieć o elektrowni atomowej w Żarnowcu) czy inwestycje szkodzące – zdaniem protestujących – środowisku naturalnemu (obrona Doliny Rospudy przed inwestycją drogową). I były to akcje „wygrane” przez protestujących. Dlatego warto zawczasu poznać postawy społeczeństwa wobec różnych – by tak rzec – energetyk i wobec środowiska naturalnego. Taka wiedza nie tylko ma społeczny charakter – ona się po prostu opłaca.

Liczymy, że nasza publikacja zainteresuje różne kręgi odbiorców: od polityków, ekspertów i instytucji publicznych, po środowiska akademickie i dziennikarskie. Na końcu opracowania zamieszczamy też spis wybranych komunikatów z badań CBOS związanych z tą tematyką. Gdyby jednak ktoś z Państwa – Czytelników – czuł niedosyt, uznał, że przedstawione dane i wnioski z badań są z jakichś względów niewystarczające, to zapraszamy do nas – już w charakterze klientów CBOS.

Paweł Ruszkowski

ENERGETYKA A OPINIA PUBLICZNA

Prezentowane w niniejszym opracowaniu wyniki badań socjologicznych można uznać za pierwsze tak szerokie i kompleksowe ujęcie stanu świadomości energetycznej społeczeństwa polskiego. Warto podkreślić, że koncepcja tego wspólnego projektu CBOS oraz Collegium Civitas była konsultowana z zespołem ekspertów – uczestników Seminarium Energetycznego Collegium Civitas.

Polityka energetyczna oraz polityka ekologiczna państwa są często traktowane jako obszary decyzyjne wymagające specjalistycznej wiedzy technicznej, zarezerwowanej dla wąskiego kręgu ekspertów. Równocześnie jednak należy mieć świadomość faktu, że skutki decyzji w tych obszarach mają bezpośredni wpływ na stan zdrowia i poczucie bezpieczeństwa obywateli.

Do tej pory realny wpływ społeczeństwa na decyzje polityczne w zakresie kierunków rozwoju energetyki oraz ochrony środowiska polegał przede wszystkim na udziale w wyborach parlamentarnych. Aktualnie w wielu środowiskach pojawiają się postulaty większego upodmiotowienia społeczeństwa w kwestiach o dużej wrażliwości społecznej. Na podstawie wyników naszych badań można postawić tezę, że Polacy mają już ukształtowaną ogólną świadomość energetyczną, obejmującą zarówno preferencje dotyczące rozwoju źródeł energii, jak też opinie związane z polityką klimatyczną.

Kwestia społecznego zaufania do źródeł energii jest analizowana pod kątem ich bezpieczeństwa oraz perspektywiczności. W obydwu wymiarach najwyższe wskaźniki zaufania – ponad 80% – uzyskują odnawialne źródła energii (OZE). W elektroenergetyce konwencjonalnej dominującą pozycję zajmuje węgiel (kamienny i brunatny łącznie), który uzyskuje znacząco niższe oceny: w aspekcie bezpieczeństwa – około 50%, zaś pod względem perspektywiczności – około 30%. W przypadku paliwa jądrowego proporcje wskaźników zaufania są odwrotne niż w odniesieniu do węgla: bezpieczeństwo tego źródła energii pozytywnie ocenia 24% badanych, zaś perspektywiczność – 52%.

Dla uchwycenia istoty procesów zachodzących w świadomości energetycznej Polaków ważna jest dynamika zmian opinii. Otóż w porównaniu z badaniem z roku 2015, zaufanie do węgla spadło w obydwu wymiarach o 10 punktów procento-

wych, co należy uznać za tendencję istotną. Z kolei zaufanie do OZE utrzymuje się na tym samym, bardzo wysokim poziomie. W przypadku paliwa jądowego nastąpiła poprawa oceny bezpieczeństwa tego źródła energii – wzrost o 6 punktów procentowych. Nie jest to duża zmiana, warto jednak ją odnotować.

Badani byli pytani o stosunek do źródeł energii również w kontekście dominujących w dyskursie publicznym argumentów dotyczących celowości ich wykorzystywania. Okazało się, że wprowadzenie tego kontekstu poprawiło pozytywną ocenę poszczególnych źródeł energii.

- W przypadku OZE, gdy podkreślono, że pozwoli to na podwyższenie standardów czystego środowiska naturalnego w Polsce oraz na zwiększenie wpływu obywateli i społeczności lokalnych na decyzje dotyczące energetyki, pozytywną ocenę wyraziło 89% badanych.
- W przypadku węgla, gdy przypomniano, że Polska posiada duże zasoby tych surowców, pozytywną ocenę wyraziło 63% badanych.
- W przypadku paliwa nuklearnego, gdy zaznaczono, że pozwala ono na zmniejszenie emisji dwutlenku węgla oraz na zwiększenie ilości czystej energii wytwarzanej w Polsce, przyniosło to 53% ocen pozytywnych.

Zaprezentowane dane wskazują na dwie tendencje. Z jednej strony mamy do czynienia z wysoką akceptacją OZE, co jest zgodne z tendencjami występującymi w całej UE. Z drugiej jednak strony znacząca grupa badanych podchodzi realistycznie do faktu, że mamy w Polsce duże zasoby węgla, które należałoby efektywnie wykorzystać. Można powiedzieć, że opinia publiczna odzwierciedla spory, jakie toczą się w kręgu polityków i ekspertów, dotyczące kierunków rozwoju polskiej elektroenergetyki. Podstawowy dylemat brzmi: ile OZE, a ile węgla w produkcji energii elektrycznej. Również na tak sformułowane pytanie badani udzielili odpowiedzi w duchu „strategii zrównoważonego rozwoju”: 50% opowiedziało się za rozwojem OZE, zaś 40% za równoległym rozwojem OZE i energetyki konwencjonalnej.

Istotnym elementem świadomości energetycznej jest postrzeganie zagrożeń związanych ze zmianami klimatycznymi. Blisko trzy czwarte badanych ocenia, że zagrożenia środowiska naturalnego związane z ociepleniem klimatu i emisją dwutlenku węgla do atmosfery są bardzo ważnym problemem. Kwestię zapewnienia czystego powietrza – poprzez zmniejszenie zapylenia oraz ograniczenie emisji związków siarki i azotu – 68% badanych postrzega jako bardzo ważną.

Badania opinii publicznej są często traktowane w sposób instrumentalny. Najczęściej dotyczy to sondaży preferencji partyjnych. Tymczasem badania świadomości energetycznej, które mają charakter wieloaspektowy, pokazują, że pomimo złożoności problematyki większość badanych posiada określoną,

merytorycznie zasadną opinię. Co więcej – dylematy, o których dyskutują eksperci branżowi, znajdują odzwierciedlenie w podziałach i różnicach poglądów, jakie występują w opinii publicznej.

Wydaje się zatem, że powyższą charakterystykę świadomości energetycznej Polaków warto uwzględnić w kontekście aktualnej dyskusji, dotyczącej strategii rozwoju polskiej energetyki. Istotne znaczenie ma wyjście poza wąski krąg decyzyjny, jaki tworzą instytucje rządowe oraz komisje sejmowe czy senackie.

Środowiska społeczne powinny mieć szansę na aktywny i bezpośredni udział w toczącej się debacie. Nie spełnia tych oczekiwań standardowy program konsultacji społecznych, obejmujący związki zawodowe, organizacje pracodawców oraz organizacje pozarządowe. Debata z udziałem interesariuszy społecznych powinna być tak zaplanowana, aby dać szansę rzeczywistej komunikacji międzyśrodkowej. Uzasadniona wydaje się opinia, że ustalenie okresu jednego miesiąca na społeczne konsultacje projektu rządowej koncepcji strategii energetycznej jest przykładem działań pozornych, zniechęcających do dialogu i partycypacji.

Istotne znaczenie ma upowszechnienie w kręgach decydentów przekonania, że procedury partycypacyjne nie stanowią zagrożenia dla władz. Zarówno badania naukowe, jak i praktyka doradcza wskazują, że stworzenie wiarygodnych mechanizmów komunikacyjnych, które umożliwiają przedstawienie swoich racji różnym kategoriom interesariuszy, ogranicza konflikty i redukuje napięcia społeczne.

Budowanie zaufania pomiędzy władzą a społeczeństwem jest procesem długotrwałym i wymagającym cierpliwości obydwu stron. Trzeba zatem mieć nadzieję, że oferty badawcze i mediacyjne składane przez środowiska akademickie częściej będą spotykać się ze zrozumieniem i wolą współpracy ze strony instytucji rządowych i struktur organizacyjnych branży energetycznej.

W sytuacji, gdy szerszy dialog dotyczący przyszłości polskiej energetyki ma charakter raczej postulatu niż procedury, istotną funkcję komunikacyjną pełnią sondaże opinii publicznej. Zastępowanie dialogu społecznego przez sondaże opinii publicznej ma jedną, lecz istotną wadę. Zazwyczaj przepływ informacji odbywa się w jednym kierunku: władza dowiaduje się o społecznych oczekiwaniach, ale społeczeństwo nie wie, czy władza zamierza je zrealizować.

OCENA ŹRÓDEŁ POZYSKIWANIA ENERGII

W styczniu 2016 roku po raz drugi¹ poddaliśmy ocenie badanych pięć źródeł pozyskiwania energii: węgiel (kamienny i brunatny), ropę naftową, gaz ziemny, paliwa jądrowe oraz odnawialne źródła energii (promieniowanie słoneczne, wiatr, woda, biomasa – dalej OZE). Zadaniem respondentów była ocena każdego ze źródeł w wymiarze:

- bezpieczeństwa, rozumianego jako poziom zagrożeń dla otoczenia – ludzi, środowiska, klimatu – będących konsekwencją wykorzystywania danego źródła energii

oraz

- perspektywiczności, rozumianej jako szanse na zapewnienie Polsce bezpieczeństwa energetycznego w przyszłości.

Tabela 1. Społeczna ocena źródeł pozyskiwania energii

Wymiary ocen	Źródła pozyskiwania energii									
	Węgiel		Ropa naftowa		Gaz ziemny		Paliwo jądrowe		OZE	
	Odsetki ocen pozytywnych i zmiany w stosunku do 2015 r.									
bezpieczeństwo	52	-10	47	-14	60	-1	24	+6	87	+1
perspektywiczność	29	-10	38	-18	55	-11	52	+1	82	+2

Spośród pięciu uwzględnionych źródeł pozyskiwania energii, OZE oceniane są zdecydowanie najwyżej zarówno w wymiarze bezpieczeństwa, jak i perspektywiczności (zob. tab. 1). Najniższe oceny, zwłaszcza w wymiarze przyszłościowym, zbierają natomiast ropa naftowa i węgiel – tylko mniej niż dwie piąte badanych upatruje szansy na zapewnienie Polsce bezpieczeństwa energetycznego w wykorzystaniu ropy naftowej, jeszcze mniej osób stawia w tym kontekście na węgiel. Na tym tle nieco lepiej prezentuje się gaz ziemny, który – choć również należy do kopalnych nieodnawialnych źródeł pozyskiwania energii – postrzegany jest jako bezpieczniejszy od nich i dający lepsze perspektywy na przyszłość. Z kolei paliwa jądrowe perspektywicznością przegrywają wprawdzie tylko z OZE, ale jednocześnie odbierane są jako najmniej bezpieczne dla otoczenia.

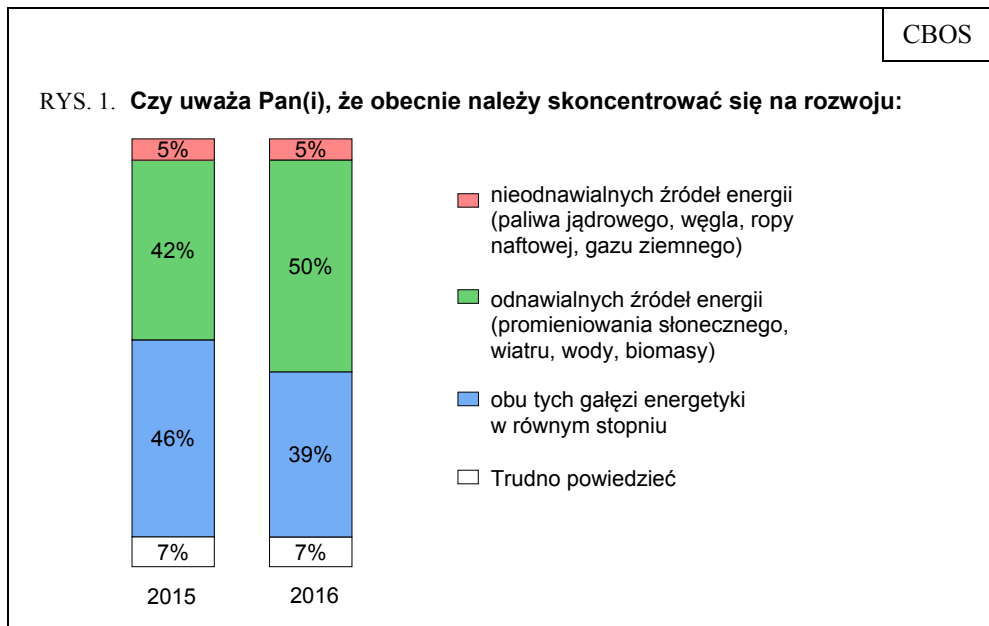
¹ Poprzedni (pierwszy) pomiar: styczeń 2015.

Spółeczny wizerunek OZE i paliw jądrowych jest najbardziej stabilny. Sposób postrzegania tych źródeł energii nie uległ istotnym zmianom w ciągu ostatnich 12 miesięcy (choć warto odnotować niewielki wzrost odsetka pozytywnych ocen paliwa jądrowego w kontekście bezpieczeństwa). Paliwa kopalne, zwłaszcza węgiel i ropa naftowa, zauważalnie straciły wizerunkowo w tym okresie.

STRATEGIE ROZWOJU ELEKTROENERGETYKI

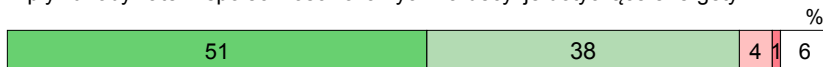
Spółeczny wizerunek źródeł pozyskiwania energii znajduje odzwierciedlenie w preferencjach Polaków dotyczących pożądanego kierunku rozwoju energetyki (rys. 1). Najliczniej reprezentowany (50%) jest pogląd, że polityka w tym zakresie powinna koncentrować się na rozwijaniu energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii. Blisko dwie piąte (39%) badanych optuje za równomiernym wykorzystywaniem źródeł odnawialnych i nieodnawialnych, natomiast zwolennicy postawienia przede wszystkim na źródła nieodnawialne są w zdecydowanej mniejszości – pogląd ten podziela tylko 5% ogółu badanych.

W stosunku do stycznia 2015 roku znacząco zwiększyło się poparcie dla ukierunkowania polityki energetycznej na źródła odnawialne (o 8 punktów procentowych).

RYS. 2. W dyskusji na temat rozwoju elektroenergetyki (czyli wytwarzania, przesyłania i dystrybucji energii elektrycznej) pojawiają się różne warianty proponowanych strategii. Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z następującymi opiniami, dotyczącymi tej kwestii.

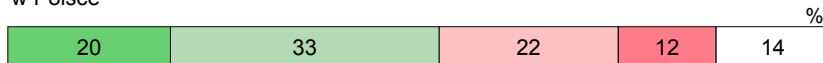
W ciągu 14 lat (do roku 2030) konieczny jest znaczący wzrost produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii (OZE), co pozwoli na podwyższenie standardów czystego środowiska naturalnego w Polsce oraz na zwiększenie wpływu obywateli i społeczności lokalnych na decyzje dotyczące energetyki

W ciągu 14 lat (do roku 2030) konieczne jest oparcie polskiej elektroenergetyki na węglu kamiennym i węglu brunatnym, gdyż Polska posiada duże zasoby tych surowców

W ciągu 14 lat (do roku 2030) konieczne jest uruchomienie produkcji energii elektrycznej w elektrowniach jądrowych, co pozwoli na zmniejszenie emisji dwutlenku węgla oraz na zwiększenie ilości czystej energii, wytwarzanej w Polsce

■ Zdecydowanie się zgadzam
 ■ Raczej się zgadzam
 ■ Raczej się nie zgadzam
 ■ Zdecydowanie się nie zgadzam
 ■ Trudno powiedzieć

Odnosząc się wprost do strategii, jaką nasz kraj powinien przyjąć w ciągu najbliższych 14 lat (do roku 2030) w zakresie rozwoju elektroenergetyki – rozumianej jako wytwarzanie, przesyłanie i dystrybucja energii elektrycznej – Polacy zdecydowanie stawiają na odnawialne źródła energii: aż 89% badanych podziela pogląd (ponad połowa w sposób zdecydowany), że w tym okresie *konieczny jest znaczący wzrost produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii (OZE), co pozwoli na podwyższenie standardów czystego środowiska naturalnego w Polsce oraz na zwiększenie wpływu obywateli i społeczności lokalnych na decyzje dotyczące energetyki* (zob. rys. 2). Pozostałe dwie poddane ocenie strategię rozwoju cieszą się zdecydowanie mniejszą akceptacją. Na drugim miejscu znalazło się oparcie polskiej elektroenergetyki na węglu (kamiennym i brunatnym), ze względu na możliwość wykorzystania posiadanych

przez Polskę dużych zasobów tych surowców: ta propozycja znalazła uznanie 63% badanych, sprzeciwia się jej 29%. Ponad połowa (53%) respondentów opowiedziała się natomiast za wariantem trzecim, popierając pogląd, według którego w omawianej perspektywie czasowej (do 2030 roku) *konieczne jest uruchomienie produkcji energii elektrycznej w elektrowniach jądrowych, co pozwoli na zmniejszenie emisji dwutlenku węgla oraz na zwiększenie ilości czystej energii, wytwarzanej w Polsce*. Sprzeciw zadeklarowało w tym przypadku 34% badanych.

STOSUNEK DO BUDOWY ELEKTROWNI JĄDROWEJ

W celu doprecyzowania poglądu Polaków na wykorzystanie w energetyce paliw jądrowych poprosiliśmy respondentów o zadeklarowanie swojego stanowiska w kwestii budowy elektrowni jądrowej w naszym kraju.

* Badanie dla Ambasady Brytyjskiej

** Badanie dla Ministerstwa Gospodarki

*** W latach 2009–2011 i 2016 odpowiedź brzmiała „trudno powiedzieć”

Stosunek do budowy elektrowni jądrowej w Polsce badany jest przez CBOS od 1987 roku. W latach 1987–2009 mieliśmy do czynienia z dwoma podstawowymi trendami (rys. 3):

- znaczącym spadkiem odsetka odpowiedzi „trudno powiedzieć”;
- postępującym wzrostem akceptacji budowy elektrowni jądrowej.

W latach 1989–2008 przeważał sprzeciw wobec budowy elektrowni jądrowej (z rekordowym odsetkiem przeciwników w roku 2006); w roku 2008 nastąpił wzrost poziomu aprobaty, mający ciąg dalszy w roku 2009, w którym po raz pierwszy zanotowaliśmy przewagę liczebną zwolenników budowy elektrowni jądrowej nad przeciwnikami. Tendencja ta utrzymywała się przez blisko dwa lata, choć już pod koniec 2010 roku w kwestii poparcia budowy elektrowni rozpoczął się trend spadkowy, trwający do 2013 roku. Obecne dane wskazują na pewną stabilizację poglądów Polaków na temat budowy elektrowni jądrowej: w ciągu trzech lat dzielących aktualne badanie od poprzedniego odsetki zwolenników i przeciwników budowy nie uległy istotnym zmianom – wciąż połowa Polaków jest przeciwna budowie (spadek o 2 punkty procentowe w stosunku do 2013 roku), a 38% popiera ją (wzrost o 3 punkty procentowe). Brak zmian opinii w odniesieniu do omawianego zagadnienia może być skutkiem pewnego „wyciszenia” tego tematu w mediach w ostatnich latach, wynikającego z jednej strony z zawieszenia planów budowy elektrowni jądrowej w Polsce, z drugiej natomiast – z braku doniesień o spektakularnych wydarzeniach związanych z energetyką jądrową (znaczący wzrost sprzeciwu wobec budowy elektrowni notowany w 2011 roku miał związek z katastrofą w japońskiej elektrowni Fukushima).

Warto podkreślić, że stosunek do budowy elektrowni jądrowej jest kwestią, w której zdecydowana większość Polaków ma sprecyzowaną opinię – odsetek osób deklarujących brak zdania („trudno powiedzieć”) jest stosunkowo niski – od wielu lat oscyluje wokół 10% (obecnie 11% ogółu badanych).

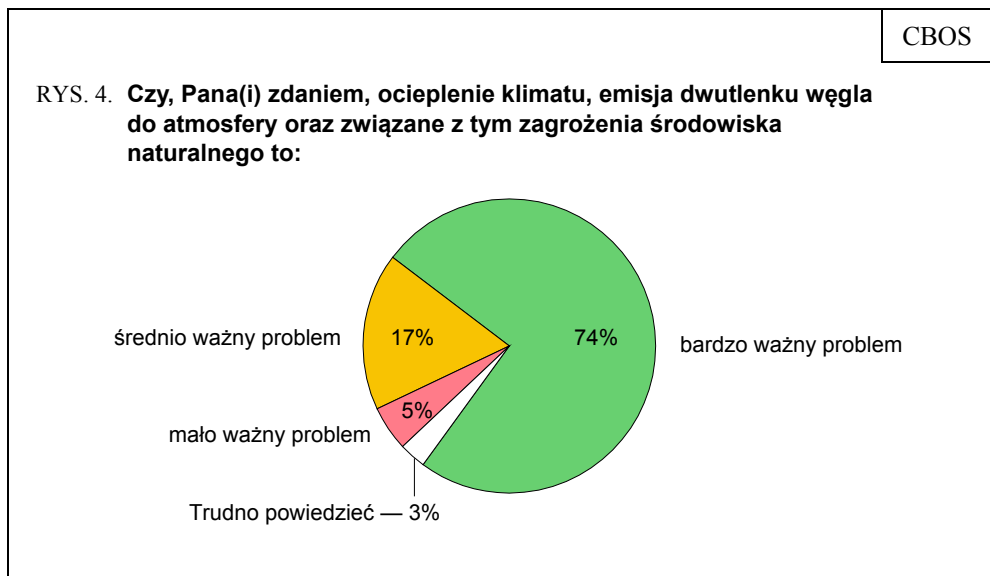
EKOLOGIA W ENERGETYCE – DEKLARACJE I POSTAWY

Informacje dotyczące energetyki docierają do odbiorców przede wszystkim za pośrednictwem telewizji – ponad dwie piąte badanych deklaruje, że w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie zetknęli się w telewizji z tematyką związaną z energetyką bądź klimatem. Inne media mają znacząco mniejszą siłę przekazu: mniej więcej jedna trzecia respondentów wskazuje w tym kontekście radio, podobna grupa – internet, a tylko niespełna co czwarty badanych – prasę.

Zdecydowana większość (80%) osób mających w ostatnim miesiącu kontakt z informacjami bądź dyskusjami medialnymi na tematy energetyczno-klimatyczne ocenia te materiały jako interesujące dla siebie.

Relatywnie duże zainteresowanie problematyką energetyczną, na jakie wskazują pośrednio powyższe dane, może mieć swoje źródło w ograniczonej wiedzy Polaków w tej kwestii. Zapytani wprost, jak oceniają swoją wiedzę dotyczącą funkcjonowania elektroenergetyki, rozumianej jako wytwarzanie, przesyłanie i dystrybucja energii elektrycznej w Polsce, respondenci w zdecydowanej większości stwierdzają, że wiedzą na ten temat niewiele (62%) lub w ogóle nic (24%).

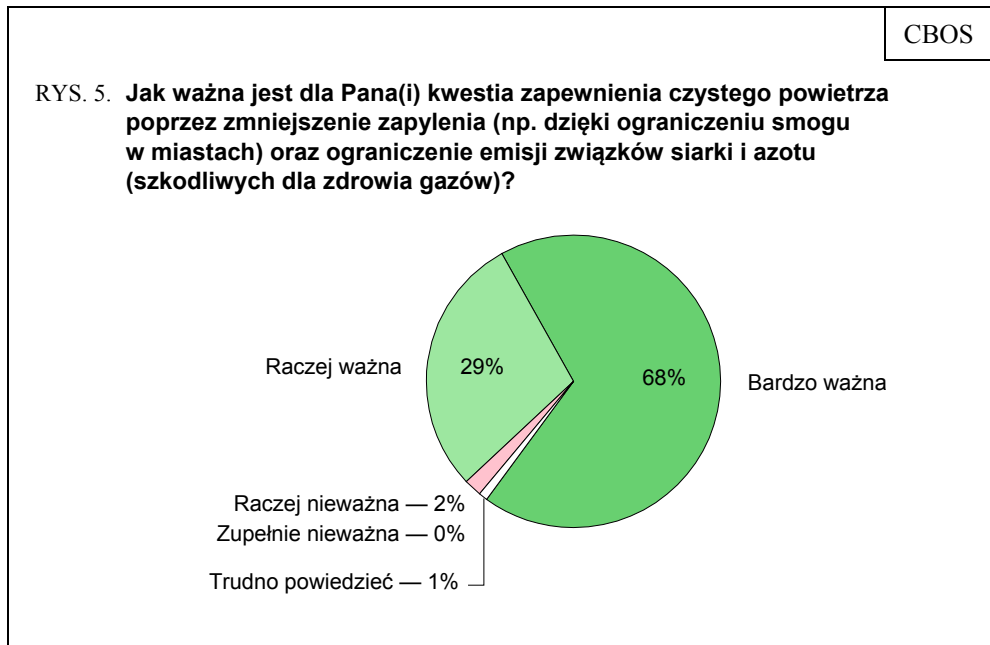
Blisko trzy czwarte badanych ocenia, że zagrożenia środowiska naturalnego związane z ociepleniem klimatu i emisją dwutlenku węgla do atmosfery są bardzo ważnym problemem, 17% respondentów uznaje je za problem średnio ważny. Jedynie 5% Polaków bagatelizuje tę kwestię, uważając ją za mało ważną (rys. 4).

W przypadku tak postawionego pytania czynnikiem najsilniej różnicującym opinie badanych są deklarowane poglądy polityczne. Postrzeganie zagrożeń środowiska naturalnego związanych z ociepleniem klimatu i emisją dwutlenku węgla w kategoriach bardzo ważnego problemu jest tym częstsze, im bardziej na lewo sytuują się identyfikacje polityczne: lewica – 83%, centrum – 77%, prawica – 68%. Osoby lokujące swoje sympatie polityczne bliżej prawej strony w większym

stopniu niż dzielące światopogląd lewicowy skłonne są do uznania omawianego problemu za średnio ważny (odpowiednio 21% i 13%) bądź mało ważny (odpowiednio 8% i 2%).

Ocena wagi kwestii zapewnienia czystego powietrza poprzez zmniejszenie zapylenia oraz ograniczenie emisji związków siarki i azotu nie dzieli badanych w sposób znaczący. Ponad dwie trzecie respondentów (68%) postrzega ten problem jako bardzo ważny ze swojego punktu widzenia, kolejne 29% – jako raczej ważny (rys. 5).

Ta jednomyślność wydaje się jednak pozorna, a w omawianej kwestii istnieje jakościowa różnica pomiędzy oceną „bardzo ważna” a „raczej ważna”. Deklaracja uznania kwestii zapewnienia czystego powietrza za umiarkowanie ważną („raczej ważna”) może mieć w części przypadków charakter deklaracyjny i być wyrazem swego rodzaju poprawności politycznej. Wskazuje na to fakt, że – w porównaniu z deklarującymi bardzo dużą rangę problemu – osoby podzielające taki pogląd:

- przywiązują jednocześnie mniejszą wagę (bądź nie przywiązują jej wcale) do tego, skąd pochodzi energia, z której korzystają w swoim gospodarstwie domowym;

- rzadziej skłonne byłyby ponosić dodatkowe koszty w zamian za korzystanie z energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, nie mającej negatywnego wpływu na czystość powietrza.

Generalnie, kwestia, z *jakiego źródła (konwencjonalnego czy odnawialnego) pochodzi energia elektryczna używana w mieszkaniu*, jest ważna dla blisko dwóch trzecich Polaków. Deklaracje dużej wagi tej sprawy są tym częstsze, im lepsze oceny własnych materialnych warunków życia. Nieco więcej niż połowa badanych (52%) twierdzi, że byłiby skłonni płacić więcej za energię, gdyby była to energia pochodząca ze źródeł odnawialnych. Wśród tych osób większość (34% ogółu badanych) gotowa jest zaakceptować podniesienie opłaty za energię odnawialną o nie więcej niż 5%. W sumie blisko co piąty respondent dopuszcza możliwość płacenia za „zieloną energię” o co najmniej 6% więcej niż obecnie. Gotowość do ponoszenia wyższych opłat za energię pochodzącą ze źródeł odnawialnych deklarują najczęściej osoby, dla których ważne jest, z jakiego źródła pochodzi energia wykorzystywana w codziennym życiu.

Zdecydowana większość (81%) Polaków ma świadomość osobistego wpływu na stan środowiska naturalnego; tylko 16% ogółu badanych podziela pogląd, według którego działania jednej osoby nic nie znaczą w tym kontekście.

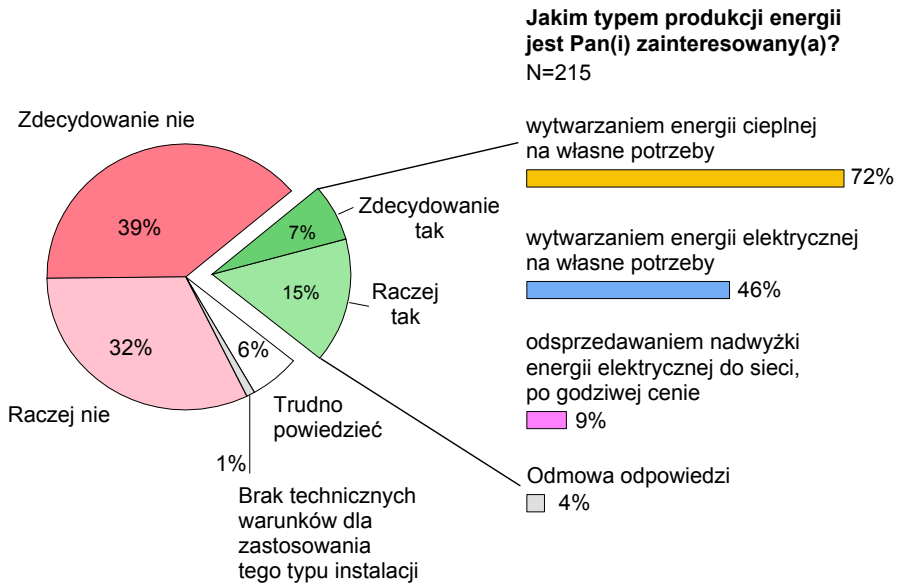
ENERGETYKA OBYWATELSKA

Zainteresowanie energetyką prosumencką² jest wśród Polaków relatywnie wysokie. Zainstalowanie urządzeń umożliwiających korzystanie z odnawialnych źródeł energii w swoim domu lub budynku gospodarczym w ciągu najbliższych 2–3 lat rozważa łącznie 22% badanych, przy czym 7% w sposób zdecydowany (rys. 6).

Osoby te zainteresowane są przede wszystkim wytwarzaniem energii na własne potrzeby: 72% spośród nich deklaruje chęć wytwarzania na własny użytek energii cieplnej, 46% – energii elektrycznej. Tylko niespełna co dziesiąta osoba wśród zainteresowanych energetyką prosumencką (9%) deklaruje zamiar odsprzedawania energii elektrycznej do sieci, po godziwej cenie.

² Prosument to termin będący połączeniem, zapożyczonych z języka angielskiego, określeń producent i konsument. Prosument to konsument współtworzący – w tym wypadku – energię elektryczną i popierający takie rozwiązanie.

RYS. 6. **Czy w ramach planów inwestycyjnych, w okresie najbliższych 2–3 lat, rozważa Pan(i) zastosowanie instalacji umożliwiających korzystanie z odnawialnych źródeł energii w swoim domu/budynku gospodarczym?**

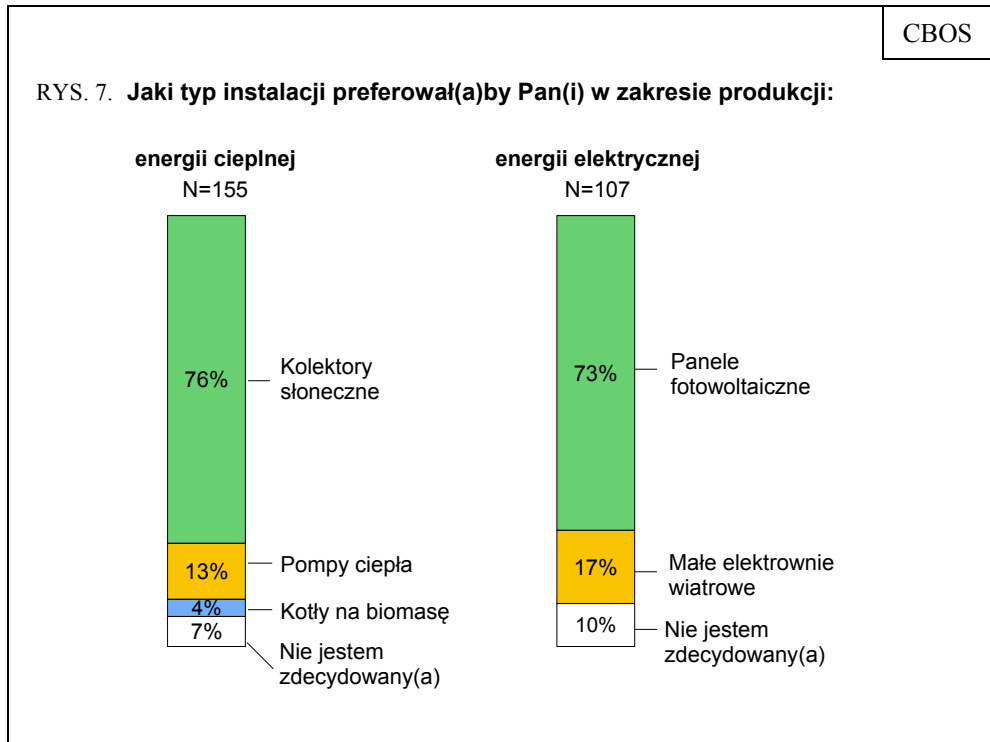

Osoby rozważające samodzielne produkowanie energii cieplnej zdecydowanie preferują w tym zakresie kolektory słoneczne (76%). Badani mający zamiar wytwarzać energię elektryczną w dziedzinie instalacji nastawiają się przede wszystkim na panele fotowoltaiczne (73%) – zob. rys. 7.

Możliwość zainstalowania urządzeń umożliwiających korzystanie z odnawialnych źródeł energii w swoim domu lub budynku gospodarczym biorą pod uwagę raczej mieszkańcy wsi (26%) niż miast. Rozwiązanie takie cieszy się największym zainteresowaniem osób pracujących w prywatnych gospodarstwach rolnych (36%).

Zamiarowi samodzielnego produkowania energii sprzyja postawa proekologiczna, wyrażająca się w przekonaniu o wpływie jednostki na stan środowiska naturalnego, przywiązywaniu bardzo dużej wagi do kwestii zapewnienia czystego powietrza oraz postrzeganiu w kategoriach bardzo poważnego problemu zagrożeń dla środowiska, będących skutkiem emisji dwutlenku węgla do atmosfery.

Entuzjaści energetyki prosumenckiej częściej w porównaniu z innymi podejmują obecnie działania mające na celu oszczędzanie energii – stosują energooszczędne żarówki i sprzęt RTV i AGD, instalują w swoich mieszkaniach nowoczesne okna, zapewniające izolację termiczną.

Inwestycja w instalacje produkujące energię ze źródeł odnawialnych wymaga na starcie znacznych nakładów finansowych. Możliwość jej dofinansowania proponuje Bank Ochrony Środowiska, który w ramach programu Ekokredyt Prosument oferuje nisko oprocentowane pożyczki oraz dopłaty do instalacji, takich jak małe elektrownie wiatrowe czy panele fotowoltaiczne. Dane wskazują, że informacja o ofercie BOŚ trafia do zainteresowanych – o ile wśród ogółu badanych wiedzę o możliwości uzyskania tego rodzaju wsparcia finansowego deklaruje 58% respondentów, o tyle wśród poważnie rozważających inwestycję w mikroinstalacje wykorzystujące OZE do wytwarzania ciepła i energii elektrycznej odsetek ten sięga 84%.

OSZCZĘDZANIE ENERGII

Przeważająca część badanych (75%) deklaruje ogrzewanie mieszkania poprzez system indywidualny: kotły węglowe, gazowe, olejowe, piece czy system ogrzewania kominkowego. Na drugim miejscu, z 15% wskazań, plasuje się ogrzewanie z miejskiej sieci ciepłowniczej. Deklarowany sposób ogrzewania mieszkania /domu wiąże się ściśle z wielkością miejscowości, co jest zapewne pochodną struktury budownictwa mieszkaniowego. Systemy indywidualne zdecydowanie dominują na wsiach (93%). W miastach zauważalny jest większy udział miejskiej sieci ciepłowniczej, rosnący wraz z wielkością ośrodka. Z największą dywersyfikacją struktury wykorzystywanych źródeł ciepła mamy do czynienia w największych miastach.

Blisko dwie trzecie ogółu badanych (64%) deklaruje, że budynek, w którym mieszkają, jest dodatkowo ocieplony. Deklaracje badanych pozwalają sądzić, że termoizolacja budynków mieszkalnych najbardziej rozpowszechniona jest w województwie opolskim (83%), któremu niewiele ustępuje pod tym względem województwo zachodniopomorskie (76%). Najmniej docieplonych budynków jest natomiast w województwie dolnośląskim (54%).

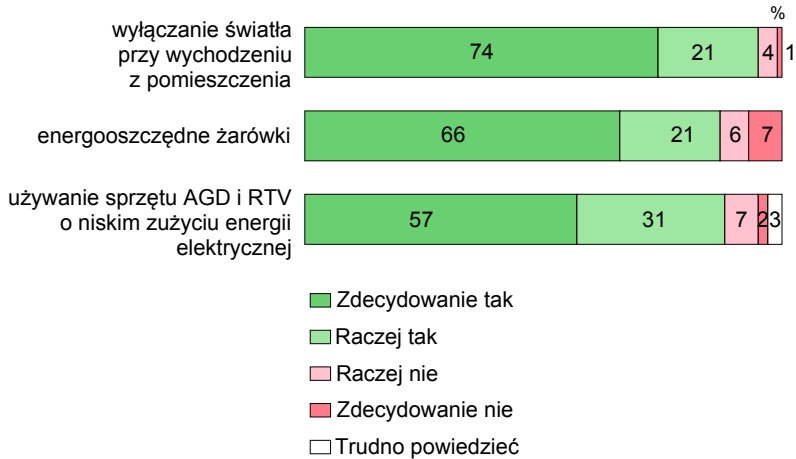
Na ograniczenie zużycia energii cieplnej wpływają również nowoczesne okna, zapewniające izolację termiczną. Posiadanie tego rodzaju okien w swoim mieszkaniu lub domu deklaruje przeważająca część badanych (84%). Spośród tych, którzy ich obecnie jeszcze nie mają, 18% ma zamiar wymienić okna na nowoczesne w ciągu najbliższych 12 miesięcy.

Analiza danych wskazuje, że kwestia posiadania okien zapewniających izolację termiczną nie jest postrzegana przez pryzmat ekologii: osoby, które już mają w domu takie okna bądź zamierzają je zainstalować w najbliższym czasie, nie różnią się w sposób istotny w swoich poglądach na ekologię w energetyce³.

Zdecydowana większość Polaków deklaruje oszczędne korzystanie w domu z energii elektrycznej. Niemal wszyscy twierdzą, że wyłączają światło wychodząc z pomieszczenia (łącznie 95%), niewiele mniej osób używa energooszczędnych żarówek (łącznie 87%) lub sprzętu RTV i ADG o niskim zużyciu energii elektrycznej (łącznie 88%) – zob. rys. 8.

³ Zob. komunikat CBOS „Ekologia w energetyce – deklaracje i postawy”, luty 2016 (oprac. M. Gwiazda).

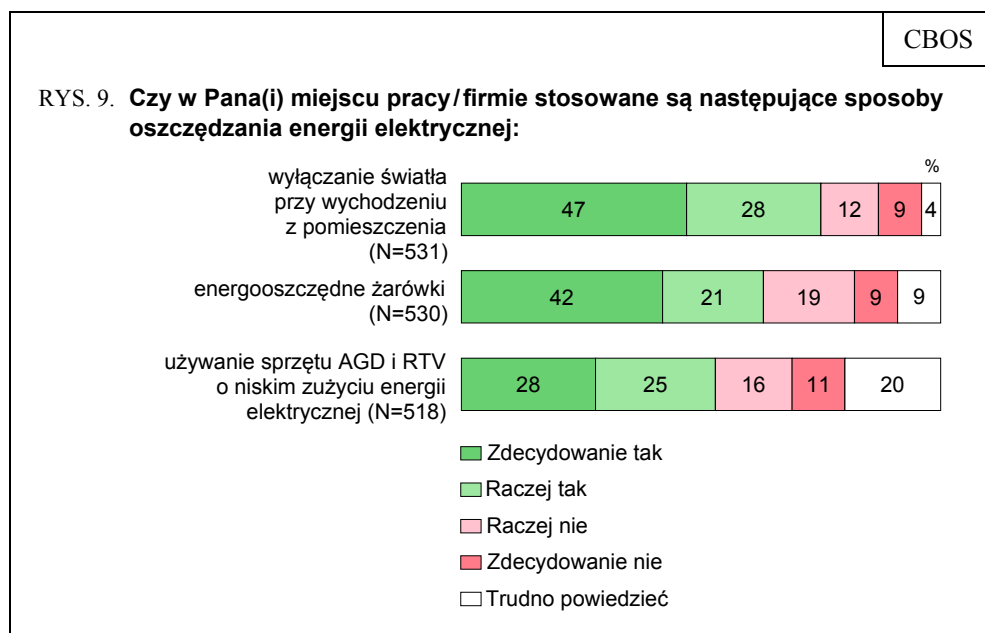
RYS. 8. **Czy w swoim gospodarstwie domowym stosuje Pan(i) następujące sposoby oszczędzania energii elektrycznej:**

Wyłączenie światła przy wychodzeniu z pomieszczenia jest działaniem o nieco innym charakterze niż korzystanie z energooszczędnych żarówek bądź sprzętu AGD i RTV. W przeciwieństwie do gaszenia światła, oszczędzanie energii za pomocą energooszczędnego sprzętu wymaga bowiem pewnych inwestycji finansowych: zakupu odpowiednich żarówek, pralki, lodówki itp. Odsetek zdecydowanych deklaracji używania żarówek i sprzętu o niskim zużyciu energii rośnie wraz z wykształceniem i oceną materialnych warunków życia. Innymi słowy – w ten sposób częściej w porównaniu z innymi oszczędzają energię osoby lepiej wykształcone i zamożniejsze. Wyłączenie światła przy wychodzeniu z pomieszczenia praktykowane jest natomiast z porównywalną częstością przez reprezentantów wszystkich grup wyróżnionych ze względu na cechy społeczno-demograficzne, ale relatywnie najczęściej robią to osoby najmniej wykształcone i najstarsze.

Jedną z dróg wiodących do obniżenia kosztów poboru energii może być zmiana firmy dostarczającej energię elektryczną do mieszkania lub domu. Zainteresowanie takim rozwiązaniem jest jednak znikome: plan zmiany operatora w ciągu najbliższych 12 miesięcy, w celu wynegocjowania korzystnej ceny dostawy prądu, wyraża jedynie 6% ogółu badanych (2% w sposób zdecydowany).

Oszczędzanie energii elektrycznej poprzez używanie energooszczędnego sprzętu, żarówek lub wyłączanie zbędnego oświetlenia w zdecydowanie mniejszym stopniu praktykowane jest w pracy niż w domu (rys. 9). Wśród badanych, których dotyczy⁴ kwestia oszczędzania energii w miejscu pracy, blisko połowa (47%) stwierdza w sposób zdecydowany, że tam, gdzie pracują, stosuje się w ramach oszczędności wyłączanie zbędnego oświetlenia. Nieco mniejszy odsetek (42%) zdecydowanie wskazuje w tym kontekście korzystanie z energooszczędnych żarówek. Najrzadziej stosowanym w miejscach pracy sposobem oszczędzania energii elektrycznej jest używanie sprzętu o niskim jej zużyciu: zdecydowane przekonanie o podejmowaniu tego rodzaju działań w swoim miejscu pracy wyraża tylko 28% pracujących respondentów. Wszystkie trzy uwzględnione w pytaniu działania, podejmowane w miejscu pracy w celu ograniczenia zużycia energii, deklarowane są częściej przez osoby zatrudnione w sektorze prywatnym poza rolnictwem⁵ i pracujące w prywatnych gospodarstwach rolnych. Rzadziej tego rodzaju oszczędności wprowadzane są tam, gdzie pracodawcą jest państwo lub samorząd (w instytucjach, urzędach, zakładach całkowicie państwowych, samorządowych lub publicznych).

⁴ Badani mieli możliwość samodzielnie zdecydować, czy kwestia ta ich dotyczy; osoby wskazujące kategorię „nie dotyczy” wyłączone z analizy.

⁵ W tym pracujący na własny rachunek.

Deklaracje badanych wskazują, że w większości miejsc pracy czy firm zainstalowane są nowoczesne okna zapewniające izolację termiczną (67%). Jednak także w tym przypadku, odsetek ten jest niższy od odsetka deklaracji dotyczących prywatnych mieszkań lub domów mających takie okna.

Funkcjonowanie w swoim miejscu zamieszkania energooszczędnego systemu oświetlenia ulic żarówkami LED deklaruje 29% badanych; co trzeci nie potrafi ocenić, jakiego rodzaju oświetlenie zewnętrzne wykorzystywane jest w jego najbliższym otoczeniu. Obserwacje badanych dotyczące obecności na ulicach dzielnicy /gminy oświetlenia LED wskazują na nierównomierne korzystanie z tej technologii. Liderami wydają się zdecydowanie województwa wschodnie: podlaskie, gdzie blisko połowa (48%) respondentów zauważa w swoim najbliższym otoczeniu ledowy system oświetlenia ulic, i lubelskie – 42% deklaracji. Na przeciwległym krańcu skali plasują się województwa opolskie i wielkopolskie, w których obecność oświetlenia ledowego na ulicach zauważyło odpowiednio 9% i 13% mieszkańców.

Barbara Badora

ZMIANY KLIMATU NA TLE INNYCH WSPÓŁCZESNYCH ZJAWISK I ZAGROŻEŃ CYWILIZACYJNYCH

Wśród zjawisk i zagrożeń, jakie niesie za sobą rozwój cywilizacyjny, Polacy – tak jak przed siedmioma laty⁶ – najczęściej wskazują ogólny problem zanieczyszczenia środowiska (58%). Warto jednak zwrócić uwagę, iż obecnie uczyniło tak znacznie mniej osób niż w 2009 roku (spadek o 11 punktów procentowych). Nieco ponad połowa respondentów (51%) wymieniła zagrożenie, jakim są choroby cywilizacyjne. Co istotne, w porównaniu z 2009 rokiem wskazało je znacznie więcej badanych (wzrost o 7 punktów). Więcej badanych niż przed siedmioma laty za jedno z trzech najważniejszych zagrożeń spowodowanych rozwojem cywilizacji uznało też zmiany klimatu (wzrost o 4 punkty procentowe, do 43%). W kontekście zagrożeń cywilizacyjnych znacząco wzrosła częstość wskazań stosowania w produktach spożywczych związków chemicznych i modyfikacji genetycznych (42%, od 2009 roku wzrost o 7 punktów procentowych). W porównaniu z badaniem sprzed siedmiu lat istotnie zmniejszyła się natomiast grupa respondentów uznających za jedno z trzech najważniejszych zagrożeń cywilizacyjnych biedę i ubóstwo (41%, spadek o 10 punktów). Więcej osób niż poprzednio wskazało na wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii (20%, wzrost o 4 punkty) i rosnącą liczbę ludności na świecie (12%, wzrost o 6 punktów). Od roku 2009 nie zmienił się odsetek badanych uważających powiększanie się terenów pustynnych za jedno z trzech najgroźniejszych zjawisk związanych z rozwojem cywilizacji (4%).

Podsumowując: pomimo spadku odsetka wskazań najczęściej wymienianego skutku rozwoju cywilizacji, czyli zanieczyszczenia środowiska, nie można mówić o zmniejszeniu się niepokoju Polaków w tym zakresie, gdyż jednocześnie znacznie częściej niż poprzednio wskazywano bardziej szczegółowe środowiskowe konsekwencje tego rozwoju, takie jak choroby cywilizacyjne, zmiany klimatu czy wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii.

⁶ Zob. M. Gwiazda i A. Kolbowska, *Polacy o zmianach klimatu*, „Opinie i Diagnozy” nr 14, CBOS, Warszawa 2009.

RYS. 10. **Rozwój cywilizacji niesie za sobą, poza pozytywnymi skutkami, także wiele negatywnych zjawisk i zagrożeń. Które z wymienionych zjawisk uzna(a)by Pan(i) za najgroźniejsze? Proszę wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi**

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

* Badanie dla Ambasady Brytyjskiej

Opinie w kwestii zagrożeń cywilizacyjnych różnicuje płeć, wykształcenie, wiek respondentów, a także grupa społeczna, do której zaliczają się badani, oraz deklarowane przez nich poglądy polityczne (tabela aneksowa 9).

Postrzeżenie najważniejszych zagrożeń cywilizacyjnych związane jest też ze stosunkiem do całego dyskursu dotyczącego globalnego ocieplenia, a w szczególności z tym, czy odbierany jest on w kategoriach manipulacji informacyjnej, za którą stoją grupy interesu. Wyraźnie widoczne jest to zwłaszcza w istotnych statystycznie różnicach częstości wskazań zanieczyszczenia środowiska i zmian klimatu spośród trzech najgroźniejszych skutków rozwoju cywilizacji, które znacząco częściej niż pozostali wybierają badani odrzucający tezę, iż tzw. globalne ocieplenie to przede wszystkim biznes – określone grupy zarabiają wielkie pieniądze dzięki wzbudzaniu w ludziach strachu lub poczucia winy (tab. 2).

Tabela 2

Rozwój cywilizacji niesie za sobą, poza pozytywnymi skutkami, także wiele negatywnych zjawisk i zagrożeń. Które z wymienionych zjawisk uznał(a)by Pan(i) za najgroźniejsze: Proszę wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi.	Proszę powiedzieć, czy zgadza się Pan(i) z tą opinią czy też nie: Tzw. globalne ocieplenie to przede wszystkim biznes – określone grupy zarabiają wielkie pieniądze dzięki wzbudzeniu w ludziach strachu lub poczucia winy		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć/ odmowa odpowiedzi
	procentowanie w kolumnach		
Zanieczyszczenie środowiska	54	68	44
Powiększanie się terenów pustynnych	5	2	3
Zmiany klimatu	38	52	36
Wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii	21	19	19
Rosnąca liczba ludności na świecie	14	10	11
Ubóstwo, bieda	43	43	32
Choroby cywilizacyjne	52	53	44
Stosowanie w produktach spożywczych związków chemicznych i modyfikacji genetycznych	46	43	28
Inne	0	0	1
Trudno powiedzieć	1	1	17

ŹRÓDŁA ENERGII / METODY PRODUKCJI ENERGII A EMISJA DWUTLENKU WĘGLA

Uzyskiwaniu energii towarzyszy zwykle emisja dwutlenku węgla, który negatywnie wpływa na klimat Ziemi. Obecnie, tak jak przed siedmioma laty⁷, w opinii zdecydowanej większości Polaków najbardziej szkodliwymi surowcami wykorzystywanymi do produkcji energii są: węgiel kamienny, węgiel brunatny oraz ropa naftowa (odpowiednio 78%, 68% i 54% sądzi, że wytwarzanie z nich energii skutkuje wysoką emisją CO₂ i jest szkodliwe dla klimatu). Warto jednak zauważyć, iż w porównaniu z rokiem 2009 mniej badanych uznaje te paliwa za szkodliwe dla klimatu ze względu na emisję CO₂. Najbardziej znacząco zmieniło się postrzeganie ropy naftowej – o 18 punktów procentowych zmniejszył się odsetek ankietowanych uważających, że wytwarzanie energii z ropy naftowej

⁷ Por. przypis 6.

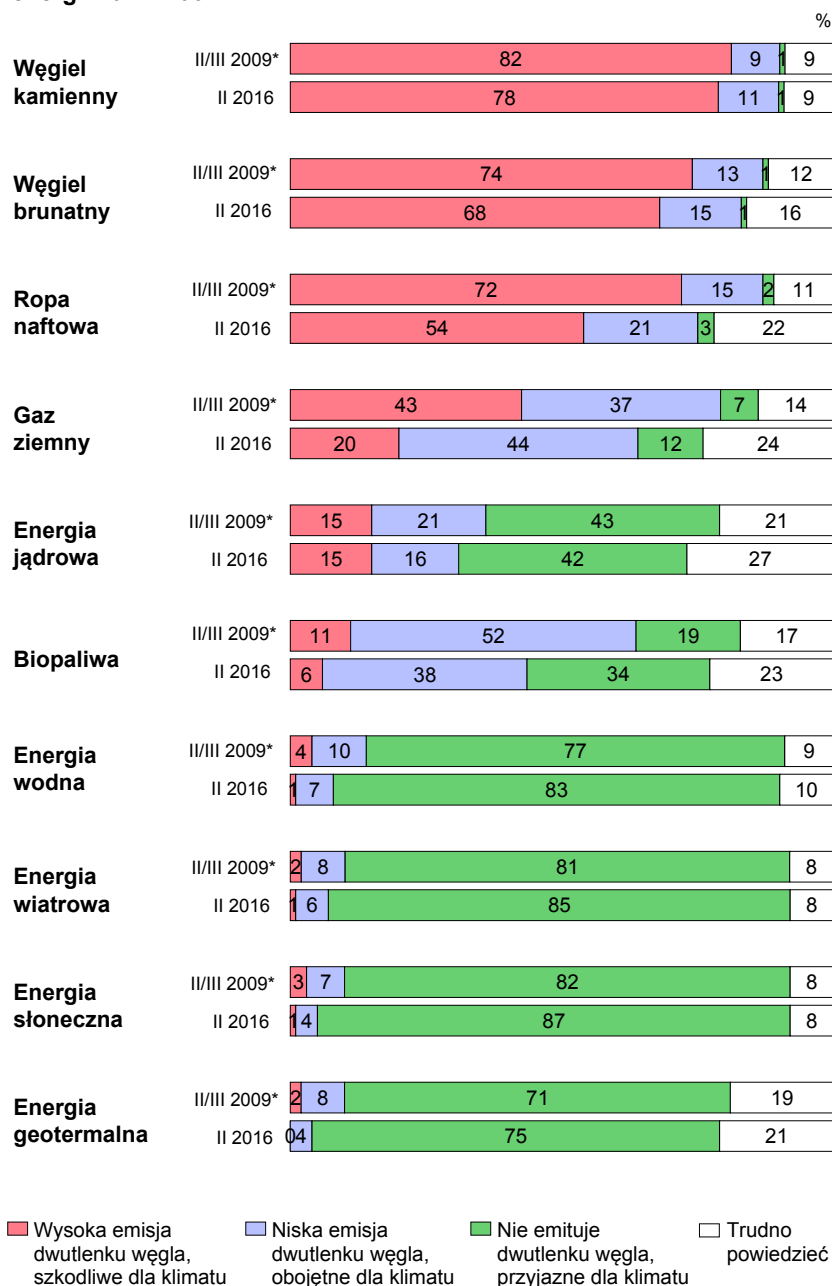
związane jest z wysoką emisją dwutlenku węgla, a co za tym idzie – jest szkodliwe dla klimatu, przy czym o 6 punktów przybyło osób będących zdania, że jest to dla klimatu obojętne, gdyż wiąże się z niską emisją CO₂ (obecnie 21%), o 1 punkt zwiększyła się grupa negujących w tym przypadku emisję CO₂ (3%), a jednocześnie podwoiła się grupa niepotrafiących zająć stanowiska w tej kwestii (wzrost z 11% do 22%).

Podobnie jak w odniesieniu do ropy naftowej, zmieniły się opinie na temat wytwarzania energii z gazu ziemnego. Obecnie tylko jedna piąta badanych (20%) sądzi, że wytwarzanie energii z gazu ziemnego skutkuje wysoką emisją CO₂ (od 2009 roku spadek o 23 punkty procentowe), a ponad dwukrotnie więcej (44%), że jest to surowiec obojętny dla klimatu, czyli charakteryzujący się niskim poziomem wytwarzania dwutlenku węgla, i opinia ta jest znacznie bardziej rozpowszechniona niż przed siedmioma laty (wzrost o 7 punktów procentowych). Od roku 2009 przybyło także osób twierdzących, iż wytwarzanie energii z gazu ziemnego w ogóle nie powoduje emisji CO₂ (wzrost o 5 punktów, do 12%). Tak jak w odniesieniu do ropy naftowej, znacząco przybyło również badanych niepotrafiących ocenić wpływu wykorzystywania gazu ziemnego na klimat (wzrost o 10 punktów, do 24%).

W porównaniu z 2009 rokiem w niewielkim stopniu zmieniły się natomiast opinie o energii jądrowej – tylko 15% badanych uważa, że z uwagi na wysoką emisję dwutlenku węgla jest ona szkodliwa dla klimatu (bez zmian), a 42% sądzi, że jest przyjazna dla klimatu, gdyż nie emituje CO₂ (spadek o 1 punkt procentowy). Jednocześnie mniej osób niż siedem lat wcześniej uznaje ją za obojętną dla klimatu ze względu na niską emisję CO₂ (spadek z 21% do 16%), a więcej badanych nie ma zdania na ten temat (wzrost z 21% do 27%).

Na tle wytwarzania energii z paliw kopalnych znacznie lepiej w kontekście wpływu na klimat wypadają biopaliwa, których szkodliwość dla klimatu jest w ocenie ankietowanych najbardziej zbliżona do przypisywanej przez nich energię jądrowej. Ponadto w porównaniu z 2009 rokiem postrzeganie biopaliw przez polskie społeczeństwo znacząco się poprawiło. Obecnie tylko 6% respondentów wiąże produkcję energii z biopaliw ze szkodliwą dla klimatu wysoką emisją dwutlenku węgla (od 2009 spadek o 5 punktów procentowych), 38% uważa, że ze względu na niską emisję CO₂ jest ona obojętna dla klimatu (od 2009 spadek o 14 punktów), a ponad jedna trzecia (34%, wzrost o 15 punktów) sądzi, że przy produkcji energii z biopaliw nie występuje emisja dwutlenku węgla i w związku z tym jest ona przyjazna dla klimatu. W przypadku produkcji energii z biopaliw wzrosła także grupa osób, które nie potrafią ocenić jej wpływu na klimat (23%, od 2009 roku wzrost 6 punktów procentowych).

RYS. 11. Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?

* Badanie dla Ambasady Brytyjskiej

Tak jak w 2009 roku, w opinii zdecydowanej większości respondentów źródłami energii nieemitującymi w ogóle dwutlenku węgla są źródła odnawialne. Przyjazna dla klimatu, nie emitująca dwutlenku węgla, jest zatem – zdaniem ankietowanych – energia słoneczna, wiatrowa, wodna oraz geotermalna (odpowiednio 87%, 85%, 83% i 75% wskazań). W ciągu minionych siedmiu lat opinie o wymienionych odnawialnych źródłach energii znacznie się poprawiły. Warto zauważyć, iż tak jak w 2009 roku, w przypadku energii geotermalnej, na tle pozostałych wymienionych odnawialnych źródeł energii, odnotowaliśmy największy odsetek respondentów niepotrafiących ocenić jej wpływu na klimat (21%).

Postrzeżenie oddziaływania na klimat niektórych źródeł energii czy metod jej produkcji istotnie różnicuje poziom wykształcenia badanych. Dotyczy to ropy naftowej, energetyki jądrowej, biopaliw, energii wiatrowej i słonecznej oraz energii geotermalnej. Z przeprowadzonych wielozmiennowych analiz statystycznych wynika, iż postrzeżenie wpływu korzystania z poszczególnych surowców energetycznych czy źródeł energii na klimat jest także nieco upolitycznione. Warto zauważyć, iż kobiety znacznie częściej niż mężczyźni nie potrafią zająć stanowiska w kwestii emisji dwutlenku węgla towarzyszącej wykorzystaniu poszczególnych paliw i źródeł energii (por. tabele aneksowe 10–19).

Michał Feliksiak

STAN ŚRODOWISKA

Polacy na ogół nie mają poważnych obaw o stan środowiska naturalnego **w miejscowości**, w której mieszkają (75% ma niewielkie lub nie ma ich wcale), natomiast powody do niepokoju stwarza dla wielu jego stan **w kraju**, o który w stopniu co najmniej dużym obawia się 45% (wobec 47% wyrażających niewielki niepokój w tej kwestii), a także – w jeszcze większym zakresie – jego kondycja ogólnie **na świecie**, którą za niepokojącą uważa siedmiu na dziesięciu badanych (71%). Można więc stwierdzić, że im bardziej odległy i w mniejszym stopniu objęty bezpośrednim doświadczeniem kontekst, którego dotyczy pytanie, tym bardziej pesymistyczne oceny.

Tabela 3

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w miejscowości, w której Pan(i) mieszka , jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	2009	2011	2014	2016
	w procentach			
W bardzo dużym lub dużym	30	27	22	21
W niewielkim	47	47	50	54
W zasadzie w żadnym	19	23	26	21
Trudno powiedzieć	4	3	2	4

Tabela 4

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w naszym kraju jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań									
	1993*	1997*	1999	2000	2006	2008	2009	2011	2014	2016
	w procentach									
W bardzo dużym lub dużym	78	71	58	51	40	61	50	46	41	45
W niewielkim	13	20	30	36	45	28	38	40	43	43
W zasadzie w żadnym	3	4	6	7	7	5	7	8	10	4
Trudno powiedzieć	6	5	5	6	8	6	5	6	6	8

* W latach 1993 i 1997 badania dotyczące ekologii zostały przeprowadzone na zlecenie Instytutu na rzecz Ekorozwoju

Tabela 5

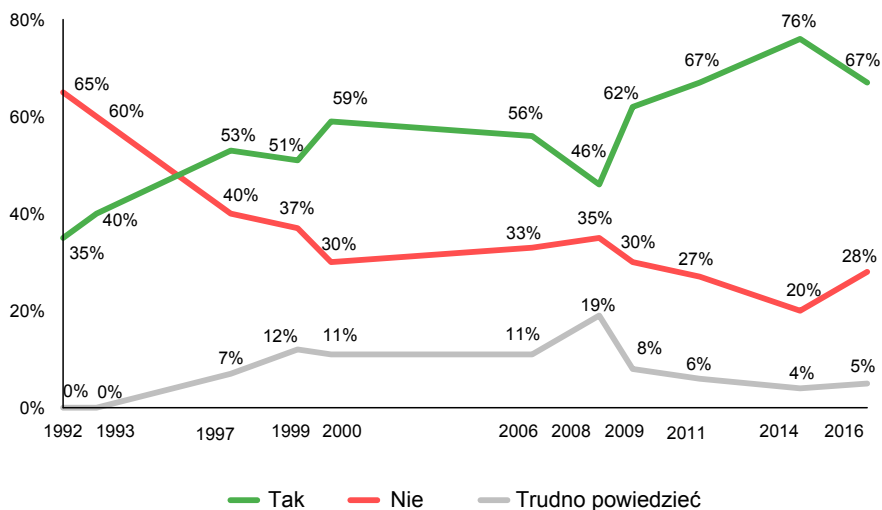
W jakim stopniu stan środowiska naturalnego na Ziemi, na całym świecie jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	2006	2008	2009	2014	2016
	w procentach				
W bardzo dużym lub dużym	58	69	61	63	71
W niewielkim	27	19	26	24	16
W zasadzie w żadnym	5	5	6	4	4
Trudno powiedzieć	10	7	7	9	9

Od poprzedniego badania na ten temat (zrealizowanego w 2014 roku) zwiększyła się grupa osób wyrażających niewielkie obawy o stan środowiska naturalnego w swojej miejscowości, warto jednak zaznaczyć, że zarówno obecnie, jak i przed dwoma laty poziom niepokoju w tej kwestii był niższy niż w latach 2009 i 2011. Obecnie również częściej niż dwa lata temu Polacy są zaniepokojeni stanem środowiska w kraju. Nadal jednak odsetek mających co do niego poważne zastrzeżenia jest niższy, niż był na ogół w dwóch poprzednich dekadach. Wyższa niż w roku 2014 i, ogólnie rzecz biorąc, najwyższa w ostatnich dziesięciu latach jest skala obaw o stan środowiska na Ziemi.

Pod względem dużego zaniepokojenia stanem środowiska naturalnego w swojej miejscowości wyróżniają się mieszkańcy miast, zwłaszcza największych aglomeracji, a ponadto osoby najlepiej wykształcone oraz starsi respondenci. Poważne obawy w tej kwestii, jak również w odniesieniu do środowiska w Polsce i na świecie, częściej wyrażają badani o poglądach lewicowych i centrowych niż osoby identyfikujące się z prawicą (por. tabele aneksowe 20–22).

Dwie trzecie Polaków (67%) uważa, że swoimi działaniami może przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości, natomiast przeciwnego zdania jest ponad jedna czwarta (28%). Wprawdzie odsetek badanych mających poczucie, że mogą wpływać na poprawę stanu środowiska w bliskim otoczeniu, zmniejszył się od poprzedniego badania w 2014 roku o 9 punktów procentowych i w podobnym stopniu przybyło deklarujących brak wpływu (wzrost o 8 punktów), to jednak można zauważyć, iż w obecnej dekadzie przekonanie o potencjale pozytywnego kształtowania swojego otoczenia pod tym względem jest częstsze niż w poprzedniej i znacznie częstsze niż w latach 90., zwłaszcza w pierwszej ich połowie, kiedy to większość Polaków nie dostrzegała związku między indywidualnymi działaniami a stanem środowiska naturalnego.

RYS. 12. Czy Pan(i) swoim działaniem może przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?*

* Do 2011 roku pytanie brzmiało: „Czy Pan(i) lub ktoś z Pana(i) najbliższej rodziny może swoim działaniem przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?”

W latach 1992, 1993 i 1997 badania dotyczące ekologii zostały przeprowadzone na zlecenie Instytutu na rzecz Ekorozwoju

Przekonanie o możliwości korzystnego oddziaływania na stan środowiska naturalnego w swojej miejscowości zależy od poziomu wykształcenia, miejsca zamieszkania, sytuacji materialnej, a także poglądów politycznych (por. tabela aneksowa 23).

ZMIANY KLIMATU

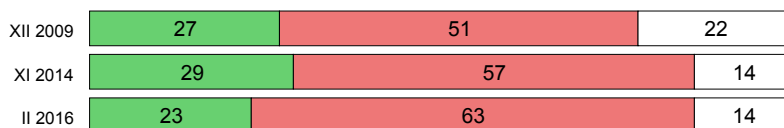
Ankietowanym przedstawiliśmy pięć stwierdzeń, które dotyczą zmian klimatycznych, wpływu człowieka na klimat, a także percepcji stanowiska nauki w tej sprawie. Okazuje się, że większość Polaków (69%) nie ma wątpliwości, iż **klimat się zmienia**. Z opinią, że nie jest to pewne, zgadza się ponad jedna czwarta badanych (27%). Zdania na temat tego, w jaki sposób następują zmiany klimatu, są podzielone: ze stwierdzeniem, że **zachodzą one cyklicznie** – po okresach zimniejszych następują cieplejsze – zgadza się ponad dwie piąte ankietowanych (44%) i w zasadzie tyle samo (43%) je kwestionuje. Odbiór stanowiska nauki w kwestii

wpływu człowieka na zmiany klimatyczne jest również zróżnicowany: połowa badanych (49%) uważa, że nauka jest zgodna co do tego, że taki wpływ istnieje, natomiast mniejsza grupa (40%) postrzega środowisko naukowców jako podzielone pod tym względem. Niemal dwie trzecie ankietowanych (63%) nie zgadza się z opinią, że **wzrost ilości dwutlenku węgla w atmosferze jest zjawiskiem naturalnym**, powodowanym przede wszystkim przez oceany i roślinność, natomiast hipotezę tę za zasadną uważa blisko jedna czwarta (23%). Jeśli chodzi o odbiór całego dyskursu związanego z globalnym ociepleniem, Polacy są podzieleni na dwie równe liczebnie grupy: ponad dwie piąte (42%) uważa je głównie za **zyskowny interes** – pewne grupy zarabiają wielkie pieniądze na wzbudzaniu w ludziach strachu lub poczucia winy – i tyle samo (42%) wątpi, by stały za tym przede wszystkim motywacje finansowe.

W ostatnich latach umocniło się przekonanie, że klimat podlega zmianom, natomiast ubyło osób uważających, iż zmiany te mają charakter cykliczny oraz że za globalne ocieplenie odpowiadają procesy naturalne (emisja CO₂ przez oceany i roślinność). Ponadto stanowisko nauki postrzegane jest jako wskazujące na istotny wpływ działalności człowieka na klimat, a globalne ocieplenie rzadziej niż niespełna dwa lata temu odbierane jest w kategoriach manipulacji informacyjnej, za którą stoją grupy interesu.

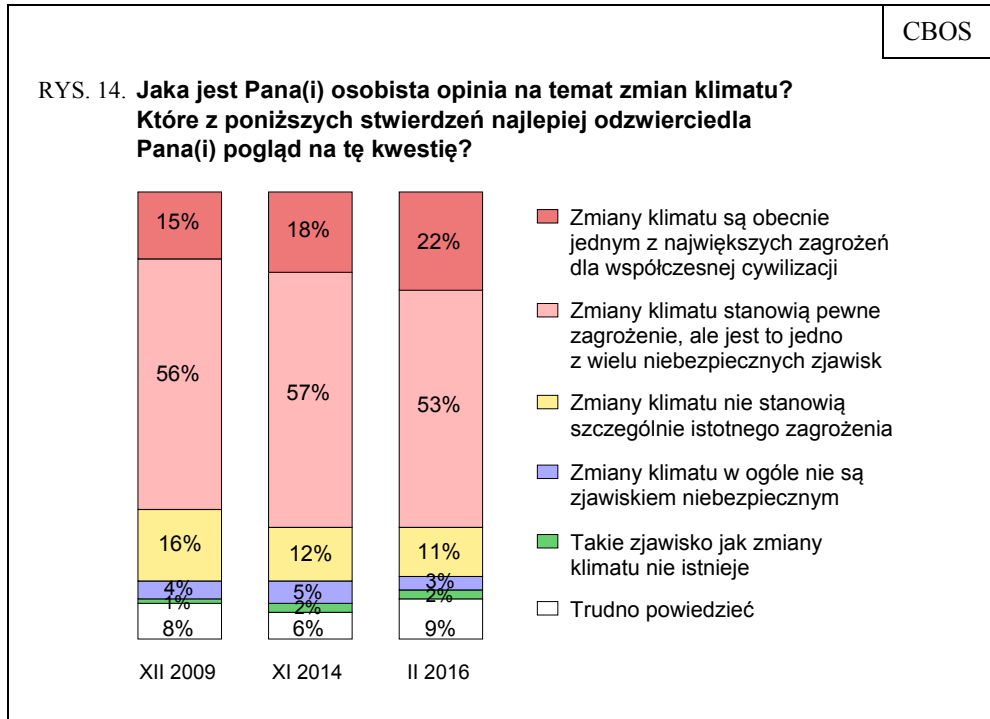
Postrzeganiu globalnego ocieplenia w kategoriach spiskowych – działania grup interesu – sprzyja starszy wiek i prawicowe poglądy polityczne, natomiast takie podejście zauważalnie częściej kwestionują młodszy badani, mieszkańcy największych aglomeracji, najlepiej wykształceni i identyfikujący się z lewicą (por. tabela aneksowa 24). Sceptyczny stosunek do przeświadczenia o występowaniu globalnego ocieplenia na ogół wyrażają potencjalni wyborcy PiS (55% wobec 33% niezgadzających się z tą opinią). W elektoratach pozostałych ugrupowań (Kukiz'15, PO, Nowoczesna) przeważa przeciwne nastawienie.

RYS. 13. Czy zgadza się Pan(i) z tą opinią czy też nie?

Nie jest pewne, czy klimat w ogóle się zmienia**Naukowcy nie są zgodni, czy działalność człowieka ma wpływ na klimat****Klimat wcale się systematycznie nie ociepla, tylko zmienia się w sposób cykliczny – po okresach zimniejszych następują cieplejsze i jest to naturalne****Wzrost ilości dwutlenku węgla w atmosferze to naturalne zjawisko, powodowane przede wszystkim przez oceany i roślinność****Tzw. globalne ocieplenie to przede wszystkim biznes – określone grupy zarabiają wielkie pieniądze dzięki wzbudzaniu w ludziach strachu lub poczucia winy**

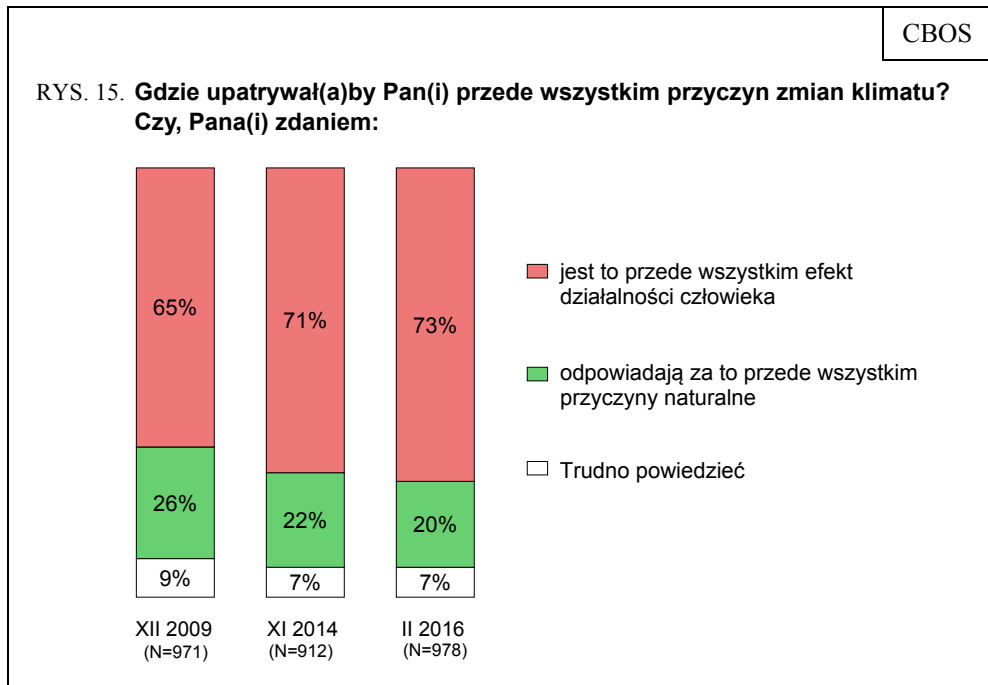
■ Zgadzam się
 ■ Nie zgadzam się
 Trudno powiedzieć

Trzy czwarte Polaków (75%) uważa **zmiany klimatyczne za zagrożenie dla współczesnej cywilizacji**: ponad jedna piąta (22%) – za jedno z obecnie najpoważniejszych, a więcej niż połowa (53%) postrzega je jako jedno z wielu niebezpiecznych zjawisk. Około jednej dziesiątej (11%) jest zdania, że nie należy się ich szczególnie obawiać, a nieliczni (3%) sądzą, że zmiany klimatu nie stanowią obecnie żadnego zagrożenia. Dwóch na stu ankietowanych (2%) kwestionuje to, że klimat na Ziemi jakkolwiek się zmienia.

Na ocenę stopnia zagrożenia związanego ze zmianami klimatu wpływa poziom wykształcenia badanych, wielkość miejscowości, w której mieszkają, a także – w pewnym stopniu – ich wiek i płeć (por. tabela aneksowa 25).

Niemal trzy czwarte ankietowanych (73%) **wpływ na zmiany klimatu** przypisuje przede wszystkim działalności człowieka, natomiast jedna piąta (20%) uważa, że są one głównie wynikiem naturalnych procesów, niezależnych od aktywności ludzkiej. Opinie na ten temat zmieniły się od poprzedniego badania w 2014 roku tylko nieznacznie, natomiast w porównaniu do pomiaru sprzed ponad sześciu lat można stwierdzić umacnianie się przekonania o wpływie człowieka na zmiany klimatu i jednocześnie osłabienie opinii uwzględniających rolę natury.

Z procentowania wyłączono osoby twierdzące, że klimat się nie zmienia (zob. rys. 14)

O dominującej roli człowieka w procesach klimatycznych najczęściej mówią badani w wieku od 35 do 44 lat, najlepiej wykształceni, natomiast stosunkowo rzadziej osoby z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym, najstarsi, a także najmłodsi respondenci – ci ostatni częściej niż przeciętnie wskazują przyczyny naturalne (por. tabela aneksowa 26). Warto również dodać, iż poglądom deterministycznym w tej kwestii sprzyja w pewnym stopniu brak poczucia wpływu na stan środowiska w swojej miejscowości, natomiast są one rzadsze wśród osób przekonanych, że ich aktywność może przyczynić się do jego poprawy.

Tabela 6

Czy Pan(i) swoim działaniem może przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?	Gdzie upatrywał(a)by Pan(i) przede wszystkim przyczyn zmian klimatu? Czy, Pana(i) zdaniem:		
	jest to przede wszystkim efekt działalności człowieka	odpowiadają za to przede wszystkim przyczyny naturalne	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak	78	16	6
Nie	66	26	8
Trudno powiedzieć	41	29	30

Postawy w tej kwestii są również istotnie różnicowane przez stosunek do globalnego ocieplenia. Osoby, które odbierają je przede wszystkim w kategoriach spisku grup biznesowych, rzadziej niż kwestionujący takie podejście uważają, że działalność człowieka ma wpływ na zmiany klimatu (65% wobec 86%), trzykrotnie częściej natomiast deklarują stanowisko deterministyczne (30% wobec 10%).

A N E K S

Tabela 1

		Czy uważa Pan(i), że obecnie należy skoncentrować się na rozwoju:					Liczba osób
		nieodnawialnych źródeł energii (paliwa jądrowego, węgla, ropy naftowej, gazu ziemnego)	odnawialnych źródeł energii (promieniowania słonecznego, wiatru, wody, biomasy)	obu tych gałęzi energetyki w równym stopniu	Trudno powiedzieć	Odmowa odpowiedzi	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		5	50	39	7	0	992
Płeć	Mężczyźni	6	50	39	5	0	470
	Kobiety	4	50	38	8		522
Wiek	18–24 lata	10	55	32	3		102
	25–34	3	57	39	2		189
	35–44	4	52	40	4		181
	45–54	4	51	44	1		147
	55–64	1	47	43	9		175
	65 lat i więcej	8	41	33	17	0	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	5	50	35	9		395
	Miasto do 19 999	4	49	42	5		120
	20 000 – 99 999	4	53	37	6		219
	100 000 – 499 999	4	46	46	4	1	154
	500 000 i więcej mieszk.	7	49	40	4		104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	10	42	30	18		201
	Zasadnicze zawodowe	3	50	40	6	0	243
	Średnie	4	52	40	4		300
	Wyższe	3	54	43	1		248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	4	56	39	1		127
	Średni personel, technicy	3	55	41	2		43
	Pracownicy adm.-biurowi	5	48	43	4		63
	Pracownicy usług	1	61	31	7		61
	Robotnicy wykwalifikowani	7	47	42	4		108
	Robotnicy niewykwalifik.		59	37	4		42
	Rolnicy	7	54	40			40
	Pracujący na własny rach.	6	46	46	2		37
	Bezrobotni		51	42	8		65
	Emeryci	6	42	38	14	0	233
	Renciści	2	46	31	20		62
	Uczniowie i studenci	15	56	29			58
Gospodynie domowe i inni	3	53	43	2		54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	49	45	5		66
	Średnie	6	45	39	9	0	366
	Dobre	4	53	37	5		560
Poglądy polityczne	Lewica	2	53	42	3		149
	Centrum	4	51	41	4		231
	Prawica	8	47	41	5		328
	Trudno powiedzieć	4	51	32	13	0	284

Tabela 2

		Budowa elektrowni jądrowych ma swoich zwolenników i przeciwników. Gdyby poproszono Pana(ią) o zajęcie jednoznacznego stanowiska w sprawie budowy takich elektrowni w naszym kraju, to czy był(a)by Pan(i) za czy też przeciw?				Liczba osób
		Opowiadał(a)bym się za budową	Sprzeciwiał(a)bym się budowie	Trudno powiedzieć	Odmowa odpowiedzi	
		%	%	%	%	
Ogółem		38	50	11	0	992
Płeć	Mężczyźni	51	41	8		470
	Kobiety	27	59	14	0	522
Wiek	18–24 lata	50	37	14		102
	25–34	37	54	9		189
	35–44	39	48	13		181
	45–54	38	48	14		147
	55–64	39	51	10		175
	65 lat i więcej	33	56	10	1	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	33	55	12	0	395
	Miasto do 19 999	35	54	11		120
	20 000 – 99 999	41	48	11		219
	100 000 – 499 999	45	45	10		154
	500 000 i więcej miesz.	48	42	11		104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	31	53	16	1	201
	Zasadnicze zawodowe	33	55	11		243
	Średnie	43	48	8		300
	Wyższe	43	45	11		248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	50	42	7		127
	Średni personel, technicy	44	43	13		43
	Pracownicy adm.-biurowi	37	48	15		63
	Pracownicy usług	28	54	18		61
	Robotnicy wykwalifikowani	44	51	6		108
	Robotnicy niewykwalifik.	18	63	19		42
	Rolnicy	27	58	15		40
	Pracujący na własny rach.	41	45	14		37
	Bezrobotni	44	48	8		65
	Emeryci	35	53	12	0	233
	Renciści	31	57	12		62
	Uczniowie i studenci	62	30	8		58
Gospodynie domowe i inni	20	67	13		54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	29	58	13		66
	Średnie	31	57	11	0	366
	Dobre	44	45	11		560
Poglądy polityczne	Lewica	48	44	9		149
	Centrum	37	52	11	0	231
	Prawica	46	46	8		328
	Trudno powiedzieć	26	57	17		284

Tabela 3

		Czy, Pana(i) zdaniem, ocieplenie klimatu, emisja dwutlenku węgla do atmosfery oraz związane z tym zagrożenia środowiska naturalnego to:				Liczba osób
		bardzo ważny problem	średnio ważny problem	mało ważny problem	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		74	17	5	3	992
Płeć	Mężczyźni	69	20	8	3	470
	Kobiety	79	15	3	4	522
Wiek	18–24 lata	67	23	7	3	102
	25–34	70	21	6	3	189
	35–44	80	15	2	3	181
	45–54	79	15	4	1	147
	55–64	76	15	5	3	175
	65 lat i więcej	71	16	7	6	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	75	16	6	3	395
	Miasto do 19 999	71	21	1	7	120
	20 000 – 99 999	78	15	4	3	219
	100 000 – 499 999	73	18	5	3	154
	500 000 i więcej mieszk.	67	21	8	3	104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	69	16	9	6	201
	Zasadnicze zawodowe	78	14	2	6	243
	Średnie	72	23	3	2	300
	Wyższe	76	15	7	2	248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	74	15	11		127
	Średni personel, technicy	80	17		2	43
	Pracownicy adm.-biurowi	77	20		3	63
	Pracownicy usług	79	16		5	61
	Robotnicy wykwalifikowani	75	16	3	6	108
	Robotnicy niewykwalifik.	78	22			42
	Rolnicy	78	22			40
	Pracujący na własny rach.	80	18	2		37
	Bezrobotni	83	9	2	6	65
	Emeryci	72	17	6	5	233
	Renciści	53	25	13	10	62
	Uczniowie i studenci	68	20	10	2	58
	Gospodynie domowe i inni	77	16	6	1	54
Ocena własnych war. mater.	Złe	72	20	7	1	66
	Średnie	75	17	3	5	366
	Dobre	74	17	6	3	560
Poglądy polityczne	Lewica	83	13	2	3	149
	Centrum	77	16	6	1	231
	Prawica	68	21	8	3	328
	Trudno powiedzieć	74	16	3	7	284

Tabela 4

		Jak ważna jest dla Pana(i) kwestia zapewnienia czystego powietrza poprzez zmniejszenie zapylenia (np. dzięki ograniczeniu smogu w miastach) oraz ograniczenie emisji związków siarki i azotu (szkodliwych dla zdrowia gazów)?					Liczba osób
		Bardzo ważna	Raczej ważna	Raczej nieważna	Zupełnie nieważna	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		68	29	2	0	1	990
Płeć	Mężczyźni	62	34	3	1	1	469
	Kobiety	74	24	1		1	522
Wiek	18–24 lata	50	42	6		2	102
	25–34	65	32	2	1		189
	35–44	72	28				179
	45–54	71	27	1	1		147
	55–64	71	28	1			175
	65 lat i więcej	73	22	3		2	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	66	30	3	0	0	393
	Miasto do 19 999	71	26	1		2	120
	20 000 – 99 999	70	28	1	1	0	219
	100 000 – 499 999	65	34			1	154
	500 000 i więcej mieszk.	74	22	3		1	104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	62	31	4	1	2	201
	Zasadnicze zawodowe	66	32	1		1	241
	Średnie	67	32	1		0	300
	Wyższe	77	21	2	1		248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	77	20	2	1		127
	Średni personel, technicy	67	33				43
	Pracownicy adm.-biurowi	74	26				63
	Pracownicy usług	68	32				61
	Robotnicy wykwalifikowani	67	29	2		2	107
	Robotnicy niewykwalifik.	72	28				42
	Rolnicy	68	32				40
	Pracujący na własny rach.	73	25	2			37
	Bezrobotni	60	38	2			65
	Emeryci	69	27	2		2	233
	Renciści	65	28	4	3		62
	Uczniowie i studenci	50	43	7			58
Gospodynie domowe i inni	72	28				54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	62	33	3		3	66
	Średnie	67	30	1	1	1	364
	Dobre	70	28	2	0	0	560
Poglądy polityczne	Lewica	74	24	1			149
	Centrum	70	26	3	1		231
	Prawica	67	31	2		0	328
	Trudno powiedzieć	66	31	1		2	282

Tabela 5

		Czy w ramach planów inwestycyjnych, w okresie najbliższych 2-3 lat, rozważa Pan(i) zastosowanie instalacji umożliwiających korzystanie z odnawialnych źródeł energii w swoim domu/budynku gospodarczym?						Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy – brak technicznych warunków dla zastosowania tego typu instalacji	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		7	15	32	39	6	1	992
Płeć	Mężczyźni	8	16	32	36	6	2	470
	Kobiety	6	14	32	41	6	2	522
Wiek	18–24 lata	7	12	40	27	14		102
	25–34	6	22	32	31	6	4	189
	35–44	12	19	37	27	5	1	181
	45–54	8	15	38	32	5	1	147
	55–64	5	12	29	49	3	2	175
	65 lat i więcej	4	8	22	60	6	1	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	8	18	30	36	6	1	395
	Miasto do 19 999	7	9	37	40	7	1	120
	20 000 – 99 999	6	13	32	41	6	2	219
	100 000 – 499 999	7	16	31	37	6	3	154
	500 000 i więcej mieszk.	4	9	32	47	5	2	104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	5	8	24	52	9	2	201
	Zasadnicze zawodowe	8	8	35	44	3	1	243
	Średnie	6	18	36	30	8	2	300
	Wyższe	8	23	30	33	5	1	248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	10	24	30	29	5	1	127
	Średni personel, technicy	11	20	35	24	5	5	43
	Pracownicy adm.-biurowi	4	23	26	34	12		63
	Pracownicy usług	7	21	46	20	6		61
	Robotnicy wykwalifikowani	6	11	32	44	4	3	108
	Robotnicy niewykwalifik.	5	20	36	30	4	5	42
	Rolnicy	13	22	31	23	11		40
	Pracujący na własny rach.	12	19	35	25	8	1	37
	Bezrobotni	5	8	37	44	4	2	65
	Emeryci	4	9	22	59	5	2	233
	Renciści	8	7	35	43	5	2	62
	Uczniowie i studenci	5	11	43	23	17		58
Gospodynie domowe i inni	10	13	40	36		1	54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	6	25	55	4	3	66
	Średnie	6	14	34	39	6	1	366
	Dobre	7	16	31	36	6	2	560
Poglądy polityczne	Lewica	8	13	31	38	7	2	149
	Centrum	5	15	35	37	5	3	231
	Prawica	10	18	31	34	5	1	328
	Trudno powiedzieć	4	11	31	46	7	1	284

Tabela 6

		Czy w swoim gospodarstwie domowym stosuje Pan(i) następujące sposoby oszczędzania energii elektrycznej: wyłączanie światła przy wychodzeniu z pomieszczenia?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		74	21	4	1	0	990
Płeć	Mężczyźni	73	21	5	1	0	470
	Kobiety	75	21	3	1	0	520
Wiek	18–24 lata	62	28	8	2		102
	25–34	76	18	4	2	1	189
	35–44	70	25	5	1		181
	45–54	74	23	2	0		147
	55–64	76	19	4	1	0	173
	65 lat i więcej	81	15	2	2		198
Miejsce zamieszkania	Wieś	74	20	5	2		393
	Miasto do 19 999	77	20	1	2		120
	20 000 – 99 999	80	16	3	1	0	219
	100 000 – 499 999	73	21	5		1	154
	500 000 i więcej mieszk.	61	33	6			104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	76	20	2	2		200
	Zasadnicze zawodowe	74	21	3	2		243
	Średnie	73	20	6	1	0	300
	Wyższe	73	22	4	1	0	248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	72	25	3	1		127
	Średni personel, technicy	73	25	2			43
	Pracownicy adm.-biurowi	79	12	8	1		63
	Pracownicy usług	77	15	8			61
	Robotnicy wykwalifikowani	75	21	2	1	0	108
	Robotnicy niewykwalifik.	72	25	4			42
	Rolnicy	68	30	2			40
	Pracujący na własny rach.	63	27	7	3		37
	Bezrobotni	79	15	5	2		64
	Emeryci	79	17	3	2		233
	Renciści	80	14	6	1		62
	Uczniowie i studenci	64	31	1	3		58
Gospodynie domowe i inni	62	28	9		2	54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	71	21	4	5		66
	Średnie	74	20	4	1	0	364
	Dobre	74	21	4	1		560
Poglądy polityczne	Lewica	71	24	5	1		149
	Centrum	79	16	4	1		231
	Prawica	73	21	5	1	0	328
	Trudno powiedzieć	73	22	3	2	0	282

Tabela 7

		Czy w swoim gospodarstwie domowym stosuje Pan(i) następujące sposoby oszczędzania energii elektrycznej: energooszczędne żarówki?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		66	21	6	7	0	990
Płeć	Mężczyźni	64	23	7	7	0	470
	Kobiety	68	20	5	7		520
Wiek	18–24 lata	58	28	9	4	1	102
	25–34	78	13	5	3		189
	35–44	70	19	7	4		181
	45–54	67	20	7	6		147
	55–64	62	24	5	9		173
	65 lat i więcej	56	26	5	12		198
Miejsce zamieszkania	Wieś	60	21	10	10		393
	Miasto do 19 999	65	26	3	6		120
	20 000 – 99 999	74	16	4	6	0	219
	100 000 – 499 999	70	22	4	4		154
	500 000 i więcej mieszk.	65	26	5	4		104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	48	25	11	16		200
	Zasadnicze zawodowe	58	24	11	7	0	243
	Średnie	74	18	3	4		300
	Wyższe	78	19	1	2		248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	80	18	1	1		127
	Średni personel, technicy	80	18		2		43
	Pracownicy adm.-biurowi	80	18		2		63
	Pracownicy usług	78	18	5			61
	Robotnicy wykwalifikowani	66	17	6	10	1	108
	Robotnicy niewykwalifik.	58	28	9	4		42
	Rolnicy	54	22	13	12		40
	Pracujący na własny rach.	74	26				37
	Bezrobotni	58	22	11	10		64
	Emeryci	59	25	4	12		233
	Renciści	50	20	16	14		62
	Uczniowie i studenci	54	31	12	3		58
	Gospodynie domowe i inni	68	16	13	2		54
Ocena własnych war. mater.	Złe	41	34	7	18		66
	Średnie	61	24	8	8	0	364
	Dobre	72	18	5	5		560
Poglądy polityczne	Lewica	68	23	6	4		149
	Centrum	72	17	5	6		231
	Prawica	64	22	7	7		328
	Trudno powiedzieć	61	23	6	9	0	282

Tabela 8

		Czy w swoim gospodarstwie domowym stosuje Pan(i) następujące sposoby oszczędzania energii elektrycznej: używanie sprzętu AGD i RTV (np. telewizor, lodówka) o niskim zużyciu energii elektrycznej?					Liczba osób
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		57	31	8	2	3	990
Płeć	Mężczyźni	53	33	8	3	3	470
	Kobiety	60	30	7	1	3	520
Wiek	18–24 lata	35	45	14	1	5	102
	25–34	65	25	9	1	1	189
	35–44	60	31	5	3	1	181
	45–54	65	27	4	2	2	147
	55–64	55	29	11	3	3	173
	65 lat i więcej	53	34	6	3	6	198
Miejsce zamieszkania	Wieś	59	27	8	2	3	393
	Miasto do 19 999	57	34	5	2	2	120
	20 000 – 99 999	62	27	7	1	3	219
	100 000 – 499 999	50	38	8	2	3	154
	500 000 i więcej mieszk.	46	38	10	2	3	104
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	46	32	12	5	5	200
	Zasadnicze zawodowe	57	28	8	3	3	242
	Średnie	58	34	6	0	2	300
	Wyższe	64	30	5	0	1	248
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	64	27	7	1	1	127
	Średni personel, technicy	60	36	4			43
	Pracownicy adm.-biurowi	69	25	3		2	63
	Pracownicy usług	61	29	6	2	1	61
	Robotnicy wykwalifikowani	59	30	9		1	108
	Robotnicy niewykwalifik.	52	31	14	4		42
	Rolnicy	54	32	7	4	3	40
	Pracujący na własny rach.	61	39				37
	Bezrobotni	53	19	15	9	4	64
	Emeryci	54	33	6	3		232
	Renciści	42	38	10		10	62
	Uczniowie i studenci	36	46	10	1	6	58
Gospodynie domowe i inni	69	20	6	1	3	54	
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	27	21	13	5	66
	Średnie	52	34	9	2	4	364
	Dobre	63	30	5	1	2	560
Poglądy polityczne	Lewica	54	35	7		4	149
	Centrum	60	31	6	2	2	230
	Prawica	57	31	8	3	2	328
	Trudno powiedzieć	56	29	9	2	4	282

Tabela 9

		Rozwój cywilizacji niesie za sobą, poza pozytywnymi skutkami, także wiele negatywnych zjawisk i zagrożeń. Które z wymienionych zjawisk uznał(a)by Pan(i) za najgroźniejsze										Liczba osób
		Zanieczyszczenie środowiska	Powiększenie się terenów pustynnych	Zmiany klimatu	Wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii	Rosnąca liczba ludności na świecie	Ubóstwo, bieda	Choroby cywilizacyjne	Stosowanie w produktach spożywczych związków chemicznych i modyfikacji genetycznych	Inne	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		58	4	43	20	12	41	51	42	0	3	1000
Płeć	Mezcyżni	59	5	45	22	16	39	45	40	1	3	475
	Kobiety	58	2	42	17	8	43	57	44	0	4	525
Wiek	18–24 lata	55	4	28	41	16	42	61	39			103
	25–34	56	5	35	29	14	41	59	33	1	3	190
	35–44	61		58	17	10	39	53	51	1	1	182
	45–54	59	4	41	14	11	39	49	50		5	148
	55–64	61	3	50	14	13	45	45	42		1	177
	65 lat i więcej	58	6	42	12	9	40	45	39	0	8	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	4	44	19	12	41	52	38		4	400
	Miasto do 19 999	61	3	46	24	16	38	43	42	1	3	129
	20 000 – 99 999	62	4	46	19	10	37	49	39	0	5	216
	100 000 – 499 999	60	3	41	21	9	43	55	50	0	2	156
	500 000 i więcej mieszk.	55	3	38	19	11	50	59	49	2		99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	50	8	38	17	14	42	47	36		8	203
	Zasadnicze zawodowe	56	5	46	18	10	41	49	41		4	245
	Srednie	64	2	45	22	11	40	52	41	0	2	302
	Wyższe	60	2	43	20	13	41	56	50	1	1	250

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Tabela 9 cd.

		Rozwój cywilizacji niesie za sobą, poza pozytywnymi skutkami, także wiele negatywnych zjawisk i zagrożeń. Które z wymienionych zjawisk uznał(a)by Pan(i) za najgroźniejsze										Liczba osób
		Zanieczyszczenie środowiska	Powiększenie się terenów pustynnych	Zmiany klimatu	Wyczerpywanie się nieodnawialnych źródeł energii	Rosnąca liczba ludności na świecie	Ubóstwo, bieda	Choroby cywilizacyjne	Stosowanie w produktach spożywczych związków chemicznych i modyfikacji genetycznych	Inne	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		58	4	43	20	12	41	51	42	0	3	1000
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	60	1	44	21	14	40	52	56	1	1	127
	Średni personel, technicy	60	3	40	24	6	24	56	44	2	7	40
	Pracownicy adm.-biurowi	54	3	43	22	9	42	67	47		1	60
	Pracownicy usług	61		43	21	10	53	60	46	2		59
	Robotnicy wykwalifikowani	60	6	55	20	16	42	43	29		3	119
	Robotnicy niewykwalifik.	63	8	41	24	12	45	40	39		1	61
	Rolnicy	54	3	54	16	7	32	50	67		6	29
	Pracujący na własny rach.	66	3	46	23	12	42	50	51			43
	Bezrobotni	51	5	35	20	7	46	59	39		5	65
	Emeryci	60	3	45	13	8	40	48	37	1	7	233
	Renciści	42	11	41	9	20	46	31	41		4	52
Uczniowie i studenci	58	3	29	40	21	34	67	40			58	
Gospodynie domowe i inni	63	6	35	17	12	38	62	36		4	55	
Ocena własnych war. mater.	Złe	57		46	12	7	49	48	33		6	88
	Średnie	58	5	47	16	10	40	50	41	0	4	432
	Dobre	59	3	40	24	14	40	53	44	1	2	479
Poglądy polityczne	Lewica	57	5	47	21	18	38	50	45		2	162
	Centrum	66	5	46	18	12	43	52	35	1	1	244
	Prawica	56	3	41	20	11	43	52	52	0	2	294
	Trudno powiedzieć	55	3	42	20	10	39	51	36	0	7	300

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź

Tabela 10

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat? Węgiel kamienny				Liczba osób
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		78	11	1	9	1000
Płeć	Mężczyźni	82	11	1	6	475
	Kobiety	74	11	2	13	525
Wiek	18–24 lata	68	13	4	16	103
	25–34	78	10	1	11	190
	35–44	82	11	1	6	182
	45–54	80	9	1	9	148
	55–64	79	13	0	8	177
	65 lat i więcej	78	10	2	10	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	73	13	1	13	400
	Miasto do 19 999	83	10	3	4	129
	20 000 – 99 999	74	14	2	10	216
	100 000 – 499 999	83	7		10	156
	500 000 i więcej mieszk.	95	3		2	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	69	13	3	15	203
	Zasadnicze zawodowe	79	11	1	9	245
	Średnie	79	11	2	8	302
	Wyższe	84	9		6	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	89	8		2	127
	Średni personel, technicy	87	5		8	40
	Pracownicy adm.-biurowi	81	12		7	60
	Pracownicy usług	80	4		17	59
	Robotnicy wykwalifikowani	75	9	2	14	119
	Robotnicy niewykwalifik.	60	26		14	61
	Rolnicy	79	16		6	29
	Pracujący na własny rach.	94	4		1	43
	Bezrobotni	72	12	3	13	65
	Emeryci	76	11	2	10	233
	Renciści	74	17		10	52
	Uczniowie i studenci	73	15	5	7	58
	Gospodynie domowe i inni	80	6	4	10	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	77	10		13	88
	Średnie	74	13	2	11	432
	Dobre	82	10	1	7	479
Poglądy polityczne	Lewica	85	8	1	6	162
	Centrum	84	9	1	6	244
	Prawica	78	14	2	6	294
	Trudno powiedzieć	70	11	1	17	300

Tabela 11

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat? Węgiel brunatny				Liczba osób
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		68	15	1	16	1000
Płeć	Mężczyźni	72	18	1	9	475
	Kobiety	64	13	2	21	525
Wiek	18–24 lata	61	17	2	20	103
	25–34	73	13	1	14	190
	35–44	74	14	1	11	182
	45–54	67	16	1	17	148
	55–64	64	19	2	15	177
	65 lat i więcej	65	15	2	18	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	63	17	2	18	400
	Miasto do 19 999	69	20	2	9	129
	20 000 – 99 999	64	17	2	16	216
	100 000 – 499 999	74	8		18	156
	500 000 i więcej mieszk.	84	10		7	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	55	20	3	22	203
	Zasadnicze zawodowe	66	17	2	15	245
	Średnie	68	14	2	16	302
	Wyższe	79	12		9	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	83	9		7	127
	Średni personel, technicy	72	11		17	40
	Pracownicy adm.-biurowi	76	15		9	60
	Pracownicy usług	69	10		21	59
	Robotnicy wykwalifikowani	65	15	2	18	119
	Robotnicy niewykwalifik.	46	27		27	61
	Rolnicy	78	10		12	29
	Pracujący na własny rach.	88	9		3	43
	Bezrobotni	55	25	3	17	65
	Emeryci	65	15	3	17	233
	Renciści	51	27	3	20	52
	Uczniowie i studenci	65	19	3	13	58
Ocena własnych war. mater.	Gospodynie domowe i inni	72	8	2	18	55
	Złe	60	17	2	21	88
	Średnie	63	17	2	18	432
Poglądy polityczne	Dobre	73	13	1	13	479
	Lewica	72	17	1	10	162
	Centrum	73	13	0	14	244
	Prawica	70	16	3	11	294
	Trudno powiedzieć	59	16	1	24	300

Tabela 12

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Ropa naftowa				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		54	21	3	22	1000
Płeć	Mężczyźni	59	25	4	12	475
	Kobiety	49	17	3	32	525
Wiek	18–24 lata	56	18	4	21	103
	25–34	61	20	2	17	190
	35–44	60	21	1	18	182
	45–54	57	19	4	21	148
	55–64	47	23	3	26	177
	65 lat i więcej	43	21	6	29	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	22	4	24	400
	Miasto do 19 999	59	18	5	18	129
	20 000 – 99 999	55	19	2	25	216
	100 000 – 499 999	57	19	2	22	156
	500 000 i więcej mieszk.	57	27	3	13	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	45	18	5	32	203
	Zasadnicze zawodowe	51	22	3	25	245
	Średnie	56	21	4	19	302
	Wyższe	60	21	2	16	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	63	21	2	14	127
	Średni personel, technicy	62	17	2	19	40
	Pracownicy adm.-biurowi	51	23	1	24	60
	Pracownicy usług	57	14	2	27	59
	Robotnicy wykwalifikowani	51	27	2	19	119
	Robotnicy niewykwalifik.	52	17	2	29	61
	Rolnicy	48	35		18	29
	Pracujący na własny rach.	70	25	2	3	43
	Bezrobotni	51	16	9	24	65
	Emeryci	44	19	6	30	233
	Renciści	52	22	2	24	52
	Uczniowie i studenci	62	17	2	18	58
Gospodynie domowe i inni	60	21	2	17	55	
Ocena własnych war. mater.	Złe	53	18	5	24	88
	Średnie	52	20	3	25	432
	Dobre	56	21	4	19	479
Poglądy polityczne	Lewica	51	23	3	22	162
	Centrum	58	22	4	16	244
	Prawica	59	24	3	15	294
	Trudno powiedzieć	47	15	4	35	300

Tabela 13

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Gaz ziemny				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		20	44	12	24	1000
Płeć	Mężczyźni	21	51	15	13	475
	Kobiety	19	38	10	34	525
Wiek	18–24 lata	32	42	9	18	103
	25–34	24	41	9	25	190
	35–44	23	48	12	18	182
	45–54	12	54	11	23	148
	55–64	19	43	13	25	177
	65 lat i więcej	14	39	18	30	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	19	41	11	29	400
	Miasto do 19 999	25	48	10	17	129
	20 000 – 99 999	18	44	15	23	216
	100 000 – 499 999	19	49	11	22	156
	500 000 i więcej mieszk.	21	45	19	15	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	24	35	10	31	203
	Zasadnicze zawodowe	13	45	14	28	245
	Średnie	20	46	14	21	302
	Wyższe	23	49	11	17	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	22	50	13	16	127
	Średni personel, technicy	13	60	10	17	40
	Pracownicy adm.-biurowi	22	36	16	27	60
	Pracownicy usług	19	39	10	31	59
	Robotnicy wykwalifikowani	12	54	9	25	119
	Robotnicy niewykwalifik.	23	48	6	22	61
	Rolnicy	16	51	12	21	29
	Pracujący na własny rach.	25	50	14	11	43
	Bezrobotni	18	42	14	25	65
	Emeryci	14	39	17	30	233
	Renciści	30	36	11	24	52
	Uczniowie i studenci	37	43	8	13	58
	Gospodynie domowe i inni	26	35	10	28	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	22	43	12	24	88
	Średnie	18	41	12	28	432
	Dobre	21	47	12	20	479
Poglądy polityczne	Lewica	18	50	16	17	162
	Centrum	23	49	10	19	244
	Prawica	20	48	16	16	294
	Trudno powiedzieć	18	34	9	39	300

Tabela 14

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Energia jądrowa				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		15	16	42	27	1000
Płeć	Mężczyźni	12	20	51	18	475
	Kobiety	18	13	33	35	525
Wiek	18–24 lata	18	14	46	21	103
	25–34	16	21	39	24	190
	35–44	12	17	50	21	182
	45–54	17	16	41	26	148
	55–64	15	16	39	30	177
	65 lat i więcej	14	12	36	37	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	18	17	33	31	400
	Miasto do 19 999	10	23	41	27	129
	20 000 – 99 999	14	14	46	26	216
	100 000 – 499 999	18	14	43	25	156
	500 000 i więcej mieszk.	8	15	63	14	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	17	14	27	42	203
	Zasadnicze zawodowe	19	15	35	31	245
	Średnie	14	15	47	24	302
	Wyższe	11	20	53	16	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	11	17	56	15	127
	Średni personel, technicy	8	27	53	12	40
	Pracownicy adm.-biurowi	5	17	49	29	60
	Pracownicy usług	29	12	26	34	59
	Robotnicy wykwalifikowani	17	18	42	23	119
	Robotnicy niewykwalifik.	19	15	29	37	61
	Rolnicy	18	18	39	24	29
	Pracujący na własny rach.	9	30	41	21	43
	Bezrobotni	16	16	44	24	65
	Emeryci	14	14	36	36	233
	Renciści	20	14	33	33	52
	Uczniowie i studenci	22	9	53	16	58
	Gospodynie domowe i inni	12	19	37	32	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	12	13	35	40	88
	Średnie	17	17	36	30	432
	Dobre	14	17	48	22	479
Poglądy polityczne	Lewica	13	17	50	20	162
	Centrum	13	18	44	25	244
	Prawica	13	21	46	20	294
	Trudno powiedzieć	19	10	31	40	300

Tabela 15

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Biopaliwa				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		6	38	34	23	1000
Płeć	Mężczyźni	6	47	35	13	475
	Kobiety	6	30	33	32	525
Wiek	18–24 lata	6	42	27	26	103
	25–34	4	46	31	18	190
	35–44	7	41	41	12	182
	45–54	5	38	36	20	148
	55–64	5	34	31	30	177
	65 lat i więcej	6	28	34	31	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	6	34	33	28	400
	Miasto do 19 999	5	45	34	16	129
	20 000 – 99 999	6	36	38	20	216
	100 000 – 499 999	8	36	33	24	156
	500 000 i więcej mieszk.	4	50	29	17	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	8	27	33	32	203
	Zasadnicze zawodowe	7	29	38	26	245
	Średnie	5	41	34	21	302
	Wyższe	4	51	31	14	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	52	30	16	127
	Średni personel, technicy	7	49	32	12	40
	Pracownicy adm.-biurowi	3	41	38	18	60
	Pracownicy usług	4	36	39	22	59
	Robotnicy wykwalifikowani	4	42	40	14	119
	Robotnicy niewykwalifik.	2	41	26	31	61
	Rolnicy	9	56	26	9	29
	Pracujący na własny rach.	8	46	23	23	43
	Bezrobotni	6	27	32	35	65
	Emeryci	7	26	35	32	233
	Renciści	9	25	42	23	52
	Uczniowie i studenci	9	44	30	17	58
	Gospodynie domowe i inni	9	33	36	21	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	10	28	38	24	88
	Średnie	6	35	34	25	432
	Dobre	5	42	33	20	479
Poglądy polityczne	Lewica	4	44	33	19	162
	Centrum	3	42	34	21	244
	Prawica	9	41	37	14	294
	Trudno powiedzieć	6	27	31	36	300

Tabela 16

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Energia wodna				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		1	7	83	10	1000
Płeć	Mężczyźni	1	6	89	4	475
	Kobiety	1	7	77	15	525
Wiek	18–24 lata		9	83	8	103
	25–34	2	11	78	10	190
	35–44	0	6	91	3	182
	45–54	2	4	87	8	148
	55–64	1	8	78	13	177
	65 lat i więcej	1	5	80	14	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	10	76	14	400
	Miasto do 19 999	2	5	88	5	129
	20 000 – 99 999	0	5	84	11	216
	100 000 – 499 999	2	5	86	7	156
	500 000 i więcej mieszk.		5	94	1	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	2	11	72	14	203
	Zasadnicze zawodowe	1	5	83	12	245
	Średnie	1	6	84	9	302
	Wyższe	1	6	89	4	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.		3	93	4	127
	Średni personel, technicy		9	89	2	40
	Pracownicy adm.-biurowi	1	4	82	12	60
	Pracownicy usług	1	11	79	10	59
	Robotnicy wykwalifikowani	1	10	84	5	119
	Robotnicy niewykwalifik.		11	73	16	61
	Rolnicy		16	73	11	29
	Pracujący na własny rach.		7	93		43
	Bezrobotni	5	4	76	15	65
	Emeryci	2	5	80	14	233
	Renciści	3	6	76	15	52
	Uczniowie i studenci		10	87	3	58
	Gospodynie domowe i inni		5	84	11	55
Ocena własnych war. mater.	Złe		4	84	12	88
	Średnie	1	7	79	13	432
	Dobre	1	7	85	6	479
Poglądy polityczne	Lewica	0	4	87	9	162
	Centrum	0	7	86	6	244
	Prawica	1	5	88	6	294
	Trudno powiedzieć	2	10	72	16	300

Tabela 17

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Energia wiatrowa				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		1	6	85	8	1000
Płeć	Mężczyźni	1	5	90	4	475
	Kobiety	1	7	80	12	525
Wiek	18–24 lata	1	6	85	8	103
	25–34		11	80	9	190
	35–44	1	4	93	2	182
	45–54	1	3	90	6	148
	55–64	2	7	82	9	177
	65 lat i więcej	1	5	79	14	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	10	78	10	400
	Miasto do 19 999		5	92	3	129
	20 000 – 99 999	1	4	84	11	216
	100 000 – 499 999		3	89	8	156
	500 000 i więcej mieszk.		3	96	1	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	1	9	75	15	203
	Zasadnicze zawodowe	1	5	86	9	245
	Średnie	1	7	84	8	302
	Wyższe		4	92	3	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	1	2	95	2	127
	Średni personel, technicy		4	96		40
	Pracownicy adm.-biurowi		7	87	6	60
	Pracownicy usług	1	12	76	11	59
	Robotnicy wykwalifikowani	1	7	87	5	119
	Robotnicy niewykwalifik.		11	79	10	61
	Rolnicy	5	17	72	6	29
	Pracujący na własny rach.		5	92	4	43
	Bezrobotni		2	81	17	65
	Emeryci	2	6	79	14	233
	Renciści	2	6	82	10	52
	Uczniowie i studenci		5	92	3	58
	Gospodynie domowe i inni	3	5	84	8	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	2	89	9	88
	Średnie	1	7	81	11	432
	Dobre	1	6	87	6	479
Poglądy polityczne	Lewica		5	89	5	162
	Centrum		6	87	7	244
	Prawica	2	6	87	5	294
	Trudno powiedzieć	1	8	77	14	300

Tabela 18

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Energia słoneczna				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		1	4	87	8	1000
Płeć	Mężczyźni	1	3	91	4	475
	Kobiety	1	5	83	12	525
Wiek	18–24 lata	1	1	87	10	103
	25–34	2	8	84	6	190
	35–44	2	4	91	2	182
	45–54	0	3	90	7	148
	55–64		4	84	12	177
	65 lat i więcej	1	2	87	11	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	6	81	11	400
	Miasto do 19 999	1	3	94	2	129
	20 000 – 99 999	1	4	86	9	216
	100 000 – 499 999		2	93	6	156
	500 000 i więcej mieszk.	1	1	96	2	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	3	7	76	14	203
	Zasadnicze zawodowe	1	3	89	8	245
	Średnie	0	4	88	8	302
	Wyższe	1	3	93	3	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.		3	95	2	127
	Średni personel, technicy		2	96	2	40
	Pracownicy adm.-biurowi		3	91	6	60
	Pracownicy usług	3	4	82	11	59
	Robotnicy wykwalifikowani	2	4	89	5	119
	Robotnicy niewykwalifik.		11	76	13	61
	Rolnicy		17	77	6	29
	Pracujący na własny rach.		3	93	4	43
	Bezrobotni		3	82	15	65
	Emeryci	1	3	85	11	233
	Renciści	4	4	81	11	52
	Uczniowie i studenci	2	2	94	2	58
	Gospodynie domowe i inni	2	3	87	8	55
Ocena własnych war. mater.	Złe		3	88	9	88
	Średnie	1	4	85	9	432
	Dobre	1	4	89	6	479
Poglądy polityczne	Lewica	1	1	93	5	162
	Centrum	1	4	88	7	244
	Prawica	1	5	91	3	294
	Trudno powiedzieć	1	5	80	15	300

Tabela 19

		Jak ocenia Pan(i) wpływ następujących źródeł energii / metod produkcji energii na klimat?				Liczba osób
		Energia geotermalna				
		Wysoka emisja dwutlenku węgla, szkodliwe dla klimatu	Niska emisja dwutlenku węgla, obojętne dla klimatu	Nie emituje dwutlenku węgla, przyjazne dla klimatu	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		0	4	75	21	1000
Płeć	Mężczyźni	0	4	82	14	475
	Kobiety	1	4	69	26	525
Wiek	18–24 lata	1	5	68	26	103
	25–34		5	76	19	190
	35–44		3	85	12	182
	45–54	1	3	82	14	148
	55–64	0	6	67	27	177
	65 lat i więcej		2	71	26	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	1	5	66	28	400
	Miasto do 19 999		4	84	12	129
	20 000 – 99 999	0	5	74	20	216
	100 000 – 499 999		1	79	19	156
	500 000 i więcej mieszk.		2	93	5	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	1	4	61	34	203
	Zasadnicze zawodowe		4	70	26	245
	Średnie	0	4	79	17	302
	Wyższe		4	88	9	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.		1	93	6	127
	Średni personel, technicy		3	89	8	40
	Pracownicy adm.-biurowi		4	84	12	60
	Pracownicy usług	1	10	62	28	59
	Robotnicy wykwalifikowani		4	76	19	119
	Robotnicy niewykwalifik.		5	62	33	61
	Rolnicy	4	12	70	14	29
	Pracujący na własny rach.		3	89	7	43
	Bezrobotni		7	57	36	65
	Emeryci	0	2	69	29	233
	Renciści		6	66	27	52
	Uczniowie i studenci	2	4	84	9	58
	Gospodynie domowe i inni			77	23	55
Ocena własnych war. mater.	Złe		6	67	27	88
	Średnie	0	4	72	24	432
	Dobre	0	4	79	17	479
Poglądy polityczne	Lewica	1	4	76	18	162
	Centrum	0	4	82	14	244
	Prawica	1	4	80	16	294
	Trudno powiedzieć		3	64	33	300

Tabela 20

		W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w miejscowości, w której Pan(i) mieszka, jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?				Liczba osób
		W dużym	W niewielkim	W zasadzie w żadnym	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		21	54	21	4	1000
Płeć	Mężczyźni	18	57	23	2	475
	Kobiety	25	52	19	5	525
Wiek	18–24 lata	11	60	27	1	103
	25–34	20	55	20	5	190
	35–44	20	61	17	1	182
	45–54	30	49	17	4	148
	55–64	30	50	17	4	177
	65 lat i więcej	15	53	27	5	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	9	55	32	4	400
	Miasto do 19 999	15	68	17	0	129
	20 000 – 99 999	30	53	12	6	216
	100 000 – 499 999	34	48	15	3	156
	500 000 i więcej mieszk.	43	49	9		99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	15	50	26	10	203
	Zasadnicze zawodowe	21	53	25	2	245
	Średnie	21	57	19	3	302
	Wyższe	29	56	14	1	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	28	55	15	1	127
	Średni personel, technicy	32	62	3	3	40
	Pracownicy adm.-biurowi	29	53	18		60
	Pracownicy usług	25	57	16	2	59
	Robotnicy wykwalifikowani	14	62	20	3	119
	Robotnicy niewykwalifik.	19	54	24	3	61
	Rolnicy	18	39	43		29
	Pracujący na własny rach.	38	57	5		43
	Bezrobotni	9	52	31	7	65
	Emeryci	16	52	26	6	233
	Renciści	26	44	25	5	52
	Uczniowie i studenci	16	61	22	2	58
	Gospodynie domowe i inni	34	50	10	6	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	23	51	20	6	88
	Średnie	19	56	19	6	432
	Dobre	23	54	22	1	479
Poglądy polityczne	Lewica	25	58	17	1	162
	Centrum	24	57	16	3	244
	Prawica	17	57	24	2	294
	Trudno powiedzieć	22	48	23	7	300

Tabela 21

		W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w naszym kraju jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?				Liczba osób
		W dużym	W niewielkim	W zasadzie w żadnym	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		45	43	4	8	999
Płeć	Mężczyźni	43	47	6	5	475
	Kobiety	46	40	3	10	524
Wiek	18–24 lata	38	54	3	5	103
	25–34	43	44	6	8	190
	35–44	50	43	5	3	181
	45–54	51	39	1	8	148
	55–64	49	43	2	6	177
	65 lat i więcej	37	41	7	14	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	39	47	5	9	400
	Miasto do 19 999	52	42	2	3	129
	20 000 – 99 999	46	39	5	10	215
	100 000 – 499 999	48	42	3	7	156
	500 000 i więcej mieszk.	49	43	5	2	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	37	40	6	16	203
	Zasadnicze zawodowe	45	42	6	8	245
	Średnie	44	46	4	6	301
	Wyższe	51	44	2	2	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	47	48	3	1	127
	Średni personel, technicy	60	38	2		40
	Pracownicy adm.-biurowi	54	39	3	4	60
	Pracownicy usług	45	43	6	6	59
	Robotnicy wykwalifikowani	42	49	3	6	119
	Robotnicy niewykwalifik.	34	46	10	10	61
	Rolnicy	42	44	9	6	29
	Pracujący na własny rach.	52	45		3	43
	Bezrobotni	42	41	5	12	65
	Emeryci	39	40	7	14	233
	Renciści	46	47		7	52
	Uczniowie i studenci	40	51	4	4	57
Gospodynie domowe i inni	59	30		11	55	
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	46	5	10	88
	Średnie	45	42	5	9	432
	Dobre	46	44	4	6	479
Poglądy polityczne	Lewica	51	43	3	3	162
	Centrum	53	39	2	7	244
	Prawica	37	52	7	4	294
	Trudno powiedzieć	42	39	5	14	299

Tabela 22

		W jakim stopniu stan środowiska naturalnego na Ziemi, na całym świecie jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?				Liczba osób
		W dużym	W niewielkim	W zasadzie w żadnym	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		71	16	4	9	999
Płeć	Mężczyźni	70	18	4	7	475
	Kobiety	71	14	3	11	524
Wiek	18–24 lata	74	17	4	6	103
	25–34	63	23	4	9	190
	35–44	79	14	3	4	181
	45–54	80	12	2	6	148
	55–64	74	11	4	11	177
	65 lat i więcej	60	19	4	17	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	67	16	5	12	400
	Miasto do 19 999	86	10	2	2	129
	20 000 – 99 999	65	19	4	12	215
	100 000 – 499 999	74	17	2	7	156
	500 000 i więcej mieszk.	78	18	1	2	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	61	15	3	21	203
	Zasadnicze zawodowe	69	17	5	8	245
	Średnie	74	17	3	7	301
	Wyższe	78	16	3	3	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	78	18	2	2	127
	Średni personel, technicy	85	9	6		40
	Pracownicy adm.-biurowi	68	24		8	60
	Pracownicy usług	78	11	7	4	59
	Robotnicy wykwalifikowani	67	22	3	8	119
	Robotnicy niewykwalifik.	61	25	5	9	61
	Rolnicy	68	15	3	14	29
	Pracujący na własny rach.	88	7		5	43
	Bezrobotni	60	24		16	65
	Emeryci	65	15	4	16	233
	Renciści	62	15	5	18	52
	Uczniowie i studenci	82	13	4	1	57
	Gospodynie domowe i inni	86	3	5	6	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	63	19	4	14	88
	Średnie	69	18	3	11	432
	Dobre	75	15	4	7	479
Poglądy polityczne	Lewica	80	11	4	6	162
	Centrum	74	14	3	8	244
	Prawica	69	22	3	6	294
	Trudno powiedzieć	65	15	4	16	299

Tabela 23

		Jak Pan(i) myśli, czy Pan(i) swoim działaniem może przyczynić się do poprawy stanu środowiska w swojej miejscowości?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		67	28	5	1000
Płeć	Mężczyźni	67	29	4	475
	Kobiety	68	27	6	525
Wiek	18–24 lata	68	27	5	103
	25–34	70	28	2	190
	35–44	72	25	3	182
	45–54	71	25	4	148
	55–64	72	24	4	177
	65 lat i więcej	53	36	11	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	66	28	6	400
	Miasto do 19 999	67	30	4	129
	20 000 – 99 999	65	29	5	216
	100 000 – 499 999	68	29	3	156
	500 000 i więcej mieszk.	75	21	4	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	51	39	10	203
	Zasadnicze zawodowe	64	30	5	245
	Średnie	72	24	4	302
	Wyższe	77	22	2	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	81	18	1	127
	Średni personel, technicy	83	17		40
	Pracownicy adm.-biurowi	80	19	1	60
	Pracownicy usług	81	18	1	59
	Robotnicy wykwalifikowani	64	32	4	119
	Robotnicy niewykwalifik.	55	33	12	61
	Rolnicy	51	43	6	29
	Pracujący na własny rach.	84	14	2	43
	Bezrobotni	58	37	5	65
	Emeryci	55	36	10	233
	Renciści	64	29	7	52
	Uczniowie i studenci	70	25	5	58
	Gospodynie domowe i inni	75	25		55
Ocena własnych war. mater.	Złe	57	35	8	88
	Średnie	63	32	5	432
	Dobre	73	23	4	479
Poglądy polityczne	Lewica	68	30	2	162
	Centrum	68	29	3	244
	Prawica	73	24	4	294
	Trudno powiedzieć	61	30	9	300

Tabela 24

		Tzw. „globalne ocieplenie” to przede wszystkim biznes – określone grupy zarabiają wielkie pieniądze dzięki wzbudzeniu w ludziach strachu lub poczucia winy			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		42	42	16	999
Płeć	Mężczyźni	52	36	12	475
	Kobiety	33	48	19	524
Wiek	18-24 lata	31	58	11	103
	25-34	36	47	17	190
	35-44	29	60	11	182
	45-54	49	39	11	148
	55-64	50	34	16	176
	65 lat i więcej	54	22	24	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	41	38	20	400
	Miasto do 19 999	46	40	14	129
	20 000 - 99 999	42	44	14	215
	100 000 - 499 999	45	42	13	156
	500 000 i więcej mieszk.	34	58	7	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	44	29	28	203
	Zasadnicze zawodowe	42	39	19	245
	Średnie	46	42	12	301
	Wyższe	37	56	7	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	36	57	7	127
	Średni personel, technicy	48	40	11	40
	Pracownicy adm.-biurowi	45	48	7	59
	Pracownicy usług	38	54	8	59
	Robotnicy wykwalifikowani	37	45	19	119
	Robotnicy niewykwalifik.	51	34	15	61
	Rolnicy	40	34	26	29
	Pracujący na własny rach.	37	58	5	43
	Bezrobotni	36	47	17	65
	Emeryci	52	24	24	233
	Renciści	51	30	20	52
	Uczniowie i studenci	25	63	12	58
	Gospodynie domowe i inni	36	48	16	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	36	42	23	88
	Średnie	44	39	17	432
	Dobre	42	45	13	479
Poglądy polityczne	Lewica	39	51	10	162
	Centrum	41	47	12	244
	Prawica	52	38	10	294
	Trudno powiedzieć	35	38	27	300

Tabela 25

		Jaka jest Pana(i) osobista opinia na temat zmian klimatu? Które z poniższych stwierdzeń najlepiej odzwierciedla Pana(i) pogląd na tę kwestię?						Liczba osób
		Zmiany klimatu są obecnie jednym z największych zagrożeń dla współczesnej cywilizacji	Zmiany klimatu stanowią pewne zagrożenie, ale jest to jedno z wielu niebezpiecznych zjawisk	Zmiany klimatu nie stanowią szczególnie istotnego zagrożenia	Zmiany klimatu w ogóle nie są zjawiskiem niebezpiecznym	Takie zjawisko jak zmiany klimatu nie istnieje	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		22	53	11	3	2	9	999
Płeć	Mężczyźni	22	51	13	4	4	6	475
	Kobiety	23	55	9	2	1	10	524
Wiek	18–24 lata	17	66	11	3		4	102
	25–34	19	56	14	3	2	7	190
	35–44	29	56	8	2	2	3	182
	45–54	27	53	9	3	2	5	148
	55–64	21	51	13	2	2	11	177
	65 lat i więcej	20	44	10	6	4	17	201
Miejsce zamieszkania	Wieś	23	50	8	5	3	11	400
	Miasto do 19 999	20	54	16	3	1	6	129
	20 000 – 99 999	23	52	12	2	2	9	216
	100 000 – 499 999	18	62	10	3	2	5	155
	500 000 i więcej mieszk.	25	57	12	2	3	1	99
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	18	48	4	7	3	20	203
	Zasadnicze zawodowe	23	50	12	3	3	8	245
	Średnie	25	52	12	3	2	6	301
	Wyższe	22	63	12	1	1	1	250
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	23	62	12		3	1	127
	Średni personel, technicy	33	59	7				40
	Pracownicy adm.-biurowi	20	61	10	3	3	4	60
	Pracownicy usług	33	55	7	2		4	58
	Robotnicy wykwalifikowani	23	54	13	5	1	4	119
	Robotnicy niewykwalifik.	22	42	14	7	6	10	61
	Rolnicy	31	47	8	7	2	6	29
	Pracujący na własny rach.	20	63	17				43
	Bezrobotni	21	40	15	4		21	65
	Emeryci	20	46	10	4	4	17	233
	Renciści	25	43	11	7	5	9	52
	Uczniowie i studenci	21	69	6	2		2	58
Gospodynie domowe i inni	12	69	9			10	55	
Ocena własnych war. mater.	Złe	24	51	7	3	3	12	88
	Średnie	23	49	10	5	2	11	432
	Dobre	21	58	12	2	2	5	479
Poglądy polityczne	Lewica	27	55	11	0	1	4	162
	Centrum	22	58	9	3	2	5	244
	Prawica	20	55	15	4	3	4	294
	Trudno powiedzieć	23	46	8	4	2	17	299

Tabela 26

		Gdzie upatrywał(a)by Pan(i) przede wszystkim przyczyn zmian klimatu? Czy, Pana(i) zdaniem:			Liczba osób
		jest to przede wszystkim efekt działalności człowieka	odpowiadają za to przede wszystkim przyczyny naturalne	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		73	20	7	978
Płeć	Mężczyźni	70	23	7	456
	Kobiety	75	17	8	522
Wiek	18–24 lata	69	25	6	103
	25–34	73	21	6	186
	35–44	81	15	4	178
	45–54	76	17	7	145
	55–64	73	19	9	173
	65 lat i więcej	64	22	14	193
Miejsce zamieszkania	Wieś	70	21	9	390
	Miasto do 19 999	70	21	9	128
	20 000 – 99 999	75	19	6	211
	100 000 – 499 999	77	16	8	153
	500 000 i więcej mieszk.	75	17	8	96
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	64	23	14	197
	Zasadnicze zawodowe	71	22	7	238
	Średnie	74	20	6	297
	Wyższe	80	14	6	247
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	82	14	4	123
	Średni personel, technicy	76	16	8	40
	Pracownicy adm.-biurowi	83	17		58
	Pracownicy usług	83	15	2	59
	Robotnicy wykwalifikowani	75	22	3	118
	Robotnicy niewykwalifik.	67	24	9	58
	Rolnicy	66	24	9	28
	Pracujący na własny rach.	79	19	2	43
	Bezrobotni	63	26	11	65
	Emeryci	64	22	14	224
	Renciści	66	22	12	50
	Uczniowie i studenci	76	15	9	58
	Gospodynie domowe i inni	76	16	8	55
Ocena własnych war. mater.	Złe	74	18	9	85
	Średnie	72	20	9	424
	Dobre	73	20	7	469
Poglądy polityczne	Lewica	78	16	6	160
	Centrum	77	17	6	239
	Prawica	73	22	5	287
	Trudno powiedzieć	66	21	14	293

Wybrane komunikaty CBOS dotyczące energetyki i środowiska naturalnego

- 1988 *Za czy przeciw elektrowniom atomowym?*
Elżbieta Kassyk
- 1989 *Za czy przeciw elektrowniom atomowym?*
Cezary Sowiński
- 1992 *Opinia publiczna o stanie środowiska naturalnego Polski*
Zofia Tomaszewska-Kempka
- 1993 *Ochrona środowiska naturalnego – problem bliski czy daleki?*
Ilona Kawalec
- 1999 *Polacy o zagrożeniach związanych z degradacją środowiska naturalnego*
Bogna Wciórka
- 2000 *Polacy o parkach narodowych*
Kinga A. Komorowska
- 2006 *Opinie o budowie elektrowni jądrowych w Polsce a zagrożenia światowym kryzysem energetycznym*
Joanna Lewandowska, Michał Wenzel
- 2007 *Droga przez Dolinę Rospudy. Postawy wobec modernizacji i środowiska naturalnego*
Michał Feliksiak
- 2008 *O problemach energetyki*
Joanna Lewandowska
- 2011 *Wydobywać? Polacy o gazie łupkowym*
Natalia Hipsz
- 2011 *Zachowania proekologiczne Polaków*
Katarzyna Wądołowska
- 2013 *Polacy o energetyce jądrowej i gazie łupkowym*
Krzysztof Pankowski
- 2013 *Spółeczny stosunek do gazu łupkowego*
Natalia Hipsz
- 2015 *Kierunki rozwoju energetyki w Polsce. Opinie o źródłach energii i ich wykorzystaniu*
Natalia Hipsz

- 2016 *Polacy o przyszłości energetycznej kraju*
Magdalena Gwiazda
- 2016 *Ekologia w energetyce – deklaracje i postawy*
Magdalena Gwiazda
- 2016 *Polacy o oszczędzaniu energii i energetyce obywatelskiej*
Magdalena Gwiazda
- 2016 *Zmiany klimatu na tle innych zagrożeń cywilizacyjnych oraz świadomość źródeł globalnej emisji CO₂*
Barbara Badora
- 2016 *Stan środowiska i zmiany klimatu*
Michał Feliksiak